

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

De Eucharistia

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

morem in Hispaniâ usitatum, ad Canonem quendam Illiberitanum, post *Ferdinandum* Can. 39.
de Mendoza, illius Concilii Vindicem & Defensorem, & præter *Gabrielem Abaspinum*. pag. 376.
 Episcopum antehac aurelianensem, Observationum Ecclesiasticarum cum *Oprato Mi-* seqq.
tevitano Editorem, observavit nuper *Immanuel Gundisalvus* vel *Gonzales*. Cæteras mo-
 dernorum inter adversarios Doctorum de hoc Confirmationis Sacramento non Sacra-
 mento differentias & opiniones inter se diversas nuper itidem modo exhibuit *Andreas* pag. 291.
de Mendo, opinionionem in Controversiis Moralibus Benignarum Staterista, quas, utpote seqq.
 ad Institutum impertinentes excutere jam nec libet, nec licet.

Controversiæ Generalis Tertiæ

DE

SACRAMENTO EU- CHARISTIAE, LIBRI PRIMI CAPVT QVINTVM ET SEPTIMVM,

DE

Capite Johannis Sexto.

NON agi in hoc Capite, & illis quidem verbis, quæ ut plurimum in Con-
 troversia hæc Eucharisticâ solent attendi, de manducatione & bibitione
 Corporis & Sanguinis Domini, quæ ad differentiam dicitur sacramenta-
 lis, distincta à spirituali, fatetur Bellarminus, agnovisse Doctores quos-
 dam Catholicos, nominatim à se expressos, quibus post *Salmeronem*, *Vas-*
quezium, *Maldonatium*, *Conzenium*, numero plures addidit *Edmundus Albertinus*, Caten-
 tonensis apud Parisinos non ita pridem Minister in de hoc Eucharistiæ Sacramento
 opere posthumo per *Davidem Blondellum* publicato, sistens hujus Sententiæ Pontifices
 duos, *Innocentium tertium*, & *Pium secundum*; Cardinales quatuor, *Bonaventuram*, *Allia-*
cum, *Cusanum*, *Cajetanum*; Archi-Episcopos duos, *Richardum Armachanum*, & *Grana-*
tensem; Episcopos quinque, *Stephanum Eduensem*, *Durandum Miuratsensem*, *Guilielmum*
Alfisdorensensem, *Lindanum Ruremundensem*, *Iansenium Gaudavensem*, quem alicubi, in-
 constanter licet, *Tannerum* sequi monet. Addit è cæteris Scriptoribus Romanis *Ale-*
xandrum Halensem, *Richardum Mediarvillanum*, *Johannem Gersonem*, *Johannem Ragusinum*,
Gabrielem Bielem, *Thomam Waldensem*, *Johannem Mariam Verratium*, *Tilemannum Segeber-*
gensensem, *Johannem Eccium*, *Johannem Majorem*, *Astesanum*, *Conradum*, *Johannem Ferum*,
Conradum Sazgerum, *Johannem Hesselium*, *Ruardum Tapperum*, *Palatium*, & novissimè *Ni-*
colaum Rigaltium, plerosque Theologiæ Doctores & Professores, Concionatoresque
 celeberrimos, à quibus non longè dicit abesse *Thomam* cui se etiam *Esbiius* præsertim
 junxerit. Ut autem hic non agamus de consensu & confessione Scriptorum Papistico-
 rum, attamen, tanto præprimis numero, non parvum Veritati Evangelicæ præjudicium
 & patrocinium adferunt, de quo nunquam satis laudata *Confessio Gerhardi Catholica* lu-
 culentum præbere potest documentum; nobis jam ad Augustini auctoritatem hic etiam
 ex instituto respicientibus, quem Bellarminus, ut obtineat, agi in hoc Capite de man-
 ducatione Sacramentali, non tantùm inter cæteros Patres pro suâ laudat Sententiâ, plu-
 ribus eam in rem locis ex non uno Ejus Scriptorum sive Homileticorum, sive Polemi-
 corum, etsi nullis expresse verbis, ut aliàs solet, citatis; sed & quæ ex Eo *Lutherus* & *Che-*
mnitius pro Sententiâ de manducatione & bibitione spirituali commendârunt, pro-
 lixissimè examinat, omni modo & ratione sollicitus, ne Augustinus & hic noster sit. De
 locis, quæ Bellarminus pro se citat, postmodùm videbimus nunc responsum Ejus ad loca
 Evangelicis faventia ponderemus, quæ in quarto exhibet fundamento sequentia: *Augu-*
stinus docet, Infantes manducare carnem Christi, quatenus Fidei communicant. *Igitur*
hic Locus de manducatione per Fidem intelligitur. Idem alibi hoc Caput ad eò spiritualiter ex-
ponit, ut dicat, Crede & manducasti, *Qui & scripsit*, Credere in eum, hoc est manducare

L.I.c. 30.
pag. 209.
& 210.L.I. con-
tra Jul.
cap. 2.

T t 3

Panem

Tract. 25.
& 26. in
Johan.
L. III. de
Doctr.
Christ.
cap. 16.

Panem vivum. *Et iterum alibi dicit*, Hæc verba, Nisi manducaveritis carnem filii hominis, nihil aliud significare, nisi Passioni Domini esse communicandum, & mente suavitè cogitandum, Christi carnem fuisse pro nobis crucifixam. *Bellarminus ad hæc respondet & observandum esse monet primò*, Augustinum non rarò dicere, Infantes debere corpus Domini edere, si Salvi sint futuri; cæterum non intelligit, id fieri debere necessarìo reipsa. Nam idem Augustinus ibidem & alibi scribit, Infantes in ipso (etiam) Baptismo communicare corpori Christi, & per susceptionem Baptismi implere etiam præceptum de

L. III. de
peccat.
merit.
cap. 4. &
in Serm.
ad Infant.
apud Be-
dam in
Commēt.
1. Corinth.
10.

sumptione Eucharistiæ. *Secundò*, Infantes non solum non obligari ad communionem reipsa, sed nec in Voto explicito, cujus non sunt illo modo capaces; sed tantum in voto implicito, quod votum Infantes habent, dum baptizantur, tunc enim Infantes jus accipiunt ad Eucharistiam percipiendum, Et quia omnis, qui nascitur, naturaliter adpetit cibum; idè etiam illi hoc ipso, quod renascuntur in Christo, adperunt cibum renatorum, suo tamen loco & tempore percipiendum. Itaque infantes non communicant spiritaliter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in Voto implicito; ex quo sequitur, ut non sit illis omninò idem, baptizari & communicare, licet simul fiant, cum unam sequatur ex altero. *Itaque licet Augustinus locis citatis dicat*, infantes manducare Domini carnem in Baptismo, alibi tamen apertè distinguit baptizari & comedere carnem Christi. Aliud, inquit, est nasci de Spiritu, aliud nasci de Spiritu; sicut aliud est nasci de Carne, quod fit, cum parit Mater, & aliud nasci de Carne, quod fit, cum lactat infantem. *Et alibi apertè demonstrat*, hoc præceptum, Nisi manducaveritis, distingui à præcepto Baptismi, etiam in Infantibus. *Ad argumentum ergò respondemus*, scribit Bellarminus, Augustinum exponere hunc locum de manducatione Sacramentali, sed eam tamen Infantibus tribuere manducationem non in re, sed in Voto implicito, quod per Baptismum habetur, ut diximus. *Ad alia duo Ejusdem loca respondet*, dicta esse ea ab Augustino non de Sacramento, sed de fide (rectius, sine) Incarnationis; nondum enim pervenerat ad eum Evangelii locum, ubi de Sacramento agitur. Illud autem, *Qui manducat corde, non qui premit dente*, dixit Augustinus, cum de Sacramento loqueretur, non ut excluderet Sacramentalem esum, sed ut significaret, finem hujus Sacramenti esse, alere Animam, non corpus, licet per instrumentum corporis sumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, non qui premit, dente, nimirum solo; non enim excludit corporalem esum, cum dicat ibidem, Judam comedisse solo corpore. Sed solum anteponeit spirituales manducationem corporali, quod illa profit sine ista, ista non profit sine illa, sed obit. *Ad ultimum respondet*, Augustinum ponere figuram in his verbis ratione modi sumendi carnem Christi, non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere, carnem Christi tropicè dictam manducari, id est, panem, quo significatur Caro; nec veram Carnem tropicè manducari, si essentiam manducationis spectemus, quæ solum requirit, ut verus cibus ab ore trajiciatur ad stomachum per instrumenta vitalia. Sed vult dicere, tropicè manducari quoad modum. Nam ordinarius & proprius manducandi carnem modus est, ut ea visibiliter secetur in partes, & paulatim sumatur, & (quidem) cocta, non cruda &c. Christi autem caro sumitur integra & invisibiliter, & sine ulla sui læsione; quare non propriè, sed figuratè tantum Christi caro occiditur, & laceratur in manducatione, representamus enim Christi passionem. *Augustinum* id voluisse, perspicuum est ex duobus, *Primò*, quia dicit tropicè id exponendum, ne scelus aliquod vel flagitium præcipi videatur. Porro scelus esset, Christi carnem occidere & in partes secare; non autem spirituali quodam modo ipsam carnem veram sine ulla sui læsione in Sacramento sumere. *Secundò*, quia Ipse id explicat, quis sit literalis Sensus, qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperunt Capharnaitæ, qui putarunt, Christi carnem laniandam, sicut in Macello fieri videmus, & dandam cuique particulam. Cum igitur Augustinus dicit, hoc præcepto, Nisi manducaveritis, mandari, ut communicemus Christi passioni, & eam recolamus ac mente revolvamus, id ipsum significat, quod Apostolus ait, sumendam Christi carnem in Sacramento in memoriam passionis & mortis Domini. *Hæc Bellarminus* de Augustini Sententiâ, qui etiam in antecedentibus, ubi ad auctoritatem Patrum, quos maximo citavit numero, & inter eos Augustinum quoque, *Ruardum & Inse-*

vid. Tract.
27. in Joh.
& in Pl. 98.

num respondere dicit, eos in Homiliis ad populum præsertim, adcomodasse hæc Christi apud Johannem verba ad Eucharistiæ Sacramentum; monet, *majorum eorum partem scripsisse Commentaria vel Disputationes, in quibus non adcommodationes & mystici Sensus, sed literalis exprimi debeat, inter alios, qui Commentaria in Johannem scripserunt, Augustinum nominans, cujus tamen Tractatus in Johannem non immeritò inter Homiletici generis*

generis scripta recensentur. Post Bellarminum & præter alios de Augustini Sententiâ circa Verborum Christi in sexto capite Johannis sensum prolixè etiam agit *Conzenius* in suis super hoc Caput Commentariis, qui tamen dum pleraque à Bellarmino jam observata repetit, & imprimis contra Calvinistas agit, hic à nobis attendi non debet, ad Bellarminum ex instituto respicientibus, cui jam ordine respondendum est.

Ad primum igitur dicimus, Bellarmini objectionem laborare Elencho ignorantia, vel ut communiter dicunt, ignorantia Elenchi. Nimirum non attendit, vel attendere noluit, quem in finem à parte Evangelicorum Augustini Sententiâ de communione Infantum per Fidem soleat laudari. Quia enim Christus in verbis, de quorum sensu agitur, necessitatem manducationis & bibitionis omni modo inculcat, sine quâ nemo possit in Ipso manere, & de infantibus post Baptismum sine Sacramento Eucharistiæ de cedentibus adeò rigorosè non licet judicare, eos ob defectum communionis Sacramentalis Vitâ privari æternâ, de quibus monuit Augustinus, eos manducare carnem Christi, quatenus Fidei communicant; sequitur inde necessariò, Christum non de Sacramentali, sed spiritali potius manducatione & bibitione in his agere verbis, eaque non aliter intelligi posse. Hinc quæcunque Bellarminus vel de debito manducationis, sed non reipsâ necessario, verum ratione susceptionis Baptismi præstandæ, vel de distinctione Voti *expliciti & impliciti*, hoc, non illud Infantibus baptizatis adscribens habet, neq; rem ipsam tangunt, adeoque non contrariantur argumentationi ex Augustini verbis factæ, neq; id in fundamento exhibent, quod omni modo sit liquidû, sed potius principiorum petitiones nondum probatas, sed & nunquam probandas, ex quibus nulla deduci potest consequentia. Imò si velimus, licebit ea invertere & in Bellarminum retorquere. Nam, ad hominem disputo, si Augustinus non intelligit, manducationem & bibitionem corporis & sanguinis Christi ab infantibus necessariò reipsâ fieri debere, & tamen contendit, *debere illud fieri*, quocumq; etiam modò, *si salvi sint futuri*; utiq; Christus ad Augustini mentem, ubi de necessitate ejus egit, intellexit spirituales, aut Bellarminus tenebitur, aliud & tertium manducationis genus fingere à Sacramentali & spiritali diversum, quod vix esse dicit naturale. *Præterea*, si implicitum sufficit votum in Infantibus, ut in junctâ à Christo necessitati communionis fiat ex assensu, illudq; Votum (si absq; implicationis & contradictionis vitio ita dici aut cogitari potest ab homine prudenti,) implicitum non nisi à Dono Fidei in Baptismo collatæ potest provenire, utiq; communio spiritalis locum hic habebit, quæ vicem sustineat communionis Sacramentalis, cujus morte præventi Infantes plurimi non fiunt participes, æternâ privandi Beatitudine, si Christi de necessitate ejus verba juxta Bellarminum ad Sacramentalem trahi debent communionem. Et sic infantes per tale Votum non Sacramentaliter, sed spiritaliter tantum communicare dici omninò debet, non obstante, quod diversa sint, *baptizari & communicare*, de quibus diversis actionibus contra semetipsum pro more Bellarminus agnoscit & fatetur, *quod simul fiant*, (id quod tamen dicere necessum non est,) *& quod unum sequatur ex altero*; quâ ratione testimonia Augustini à Bellarmino in hunc finem adducta, quæ primâ facie videntur inter se contraria, optimè conveniunt, & quæ Bellarminus exinde conatus est deducere, omninò subruunt. *Ad alia duo Augustini loca* ex ipso Ejus in Johannem Commentario de sumpta Bellarminus ineptè & simuliterum contradictoriè responder. Ineptè quidem, dum Augustinum *non de Sacramento, sed de fide* (rectius, sine) *Incararnationis* agere, neq; Eum ad Evangelii locum adhuc tum pervenisse scribit, in quo de Sacramento agitur. Contradictoriè autem, cum de iisdem Augustini verbis, ad quæ facta fuit provocatio, fatetur, sui ex more in memor, dixisse ea Augustinum, *cum de Sacramento loqueretur, quam vis non ut excluderet eum Sacramentalem, sed ut finem ejus esse, animâ alere, non corpus, significaret*. Utrumq; contra mentem Augustini, qui neq; de Fide (rectius, sine) Incarnationis, in citatis nimirum verbis, neq; de Sacramento vel usu Sacramentali, neq; ad locum Evangelistæ, in quo de Sacramento ad literam agatur, quidquam scripsit, sed Verba Christi de manducatione spiritali agentia ad literam de eadem intellexit & explicavit. Verba Christi sunt: *Hoc est opus Dei, ut credatis in Eum, quem misit Ille*; Ea hunc in modum explicat Augustinus: *Hoc est manducare cibum, non qui perit, sed qui permanet in Vitâ æternam. Ut quid paras ventrem & dentes? Crede & manducaisti*. Quæ Augustini verba adeò perspicua sunt vix *Gratiano*, ut ea etiam Juri Canonico infereret, & sub hoc quidem Lemmate, *Credere in Christum est manducare & bibere Christum*. Quî & in capitulo antecedente ex ejusdem Augustini Sermone quodam de Verbis Evangelii, sub lemmate, *Quid sit corpus Christi manducare & sanguinem Ejus bibere*, sequens Lectori exhibuit testimonium: *Quid est, Christum manducare?*

Conf. P.
Tarn. C6.
ment. in
Joh. p. 190
1699.

c. Ut quid,
dist. II. de
Consecr.

care? *Non hoc solum est, in Sacramento corpus Ejus accipere; multi enim accipiunt indigne, de quibus ait Apostolus, Qui manducat panem, & bibit calicem Domini indigne, judicium sibi manducat & bibit. Sed quo modo manducandus est Christus? Quo modo Ipse dicit, Qui manducat carnem meam, & bibit Sanguinem meum, in me manet, & Ego in eo. Et ut ag, in me manet, & Ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem in me non manet, nec Ego in illo, etsi accipit Sacramentum, adquirit magnum tormentum.* Potuine aliquid manifestius ad sensum Christi de manducatione & bibitione spirituali ab Augustino dici & scribi, quod Verba Ejus magis illustraret & explicaret? Hinc & Glossator Juris Canonici ad locum priorem notanter observavit: *Non prohibet (nimirum Augustinus) sacramentaliter accipi corpus (& sanguinem) Domini, sed quod necessitate instante, ubi non potest haberi corporis (& sanguinis) Domini, videlicet Sacramentalis, ei non obsit, si non accipit, ex quo per eum non stat; cum enim non accipit, manducat spiritualiter, sed sacramentaliter: quæ verba postrema videntur contra sensum Scriptoris transposita, inque hunc ordinem redigenda: cum enim non accipit sacramentaliter, manducat spiritualiter.* Et ita alteri testimonio conveniunt ex asse, ad quod ipse Glossator provocavit. Plura autem adhuc Augustinus in Expositione verborum Christi habet huic Instituto interservientia. Explicans enim verba Ejus, quibus de semetipso dixit: *Hic est Panis, qui de Cælo descendit: ut si quis manducaverit ex ipso, non moriatur, ita sensum eorum expressit: Quod pertinet ad virtutem Sacramenti, non quod pertinet ad visibile Sacramentum. Qui manducat intus, non foris; qui manducat in corde, non qui premit dente.* Et post ad verba: *Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & Ego in illo, ita ad mentem Christi scribit: Hoc est manducare illam escam & illum bibere potum, in Christo manere & illum in se manentem habere. Ac per hoc, qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat spiritualiter carnem ejus, nec bibit sanguinem Ejus, licet carnaliter & visibiliter dentibus premit Sacramentum corporis & sanguinis Christi &c. ut ut particulam adverbialem, spiritualiter, textui insertam, verba autem posteriora, licet carnaliter & visibiliter &c. eidem impertinenter adfuta, ex Codicibus manuscriptoris, Catenâ Thomæ Aquinatis, citatione Prosperi in Sententiis ex Augustino collectis, quam Ivo Carnotensis, Gratianus, & Sententiarum Magister Lombardus expresserunt, adferat Dallejus, de quo Critici. Nunc addo Augustini verba, quibus totam de hunc capite Johannis, & de manducatione ex eo tractationem finivit, scribens: *Hoc totum, quod Dominus de carne & de sanguine suo locutus est, & quod in ejus distributionis gratia vitam nobis promisit æternam, & quod hinc voluit intelligi manducatores & potatores carnis & sanguinis sui, ut in illo maneant, & Ipse in illis; hoc ergo totum ad hoc nobis valeat, ut carnem Christi & sanguinem Christi non edamus tantum in Sacramento, quod & multi (faciunt) mali, sed usque ad Spiritus participationem manducemus & bibamus, ut in Domini corpore tanquam membramaneamus, ut Ejus spiritu vegetemur, & non scandalizemur &c.* Quod verò Augustinus & hic & alibi in suis Tractatibus in horum Christi verborum explicatione manducationis & bibitionis etiam Sacramentalis meminit, id quod ab aliis quoque Patribus non semel factum, quæ Ejus rei fuerit causa, post in responsione ad loca, quæ Bellarminus pro se citavit, indicabitur. Ea inter restat, ut videamus, quid ad ultimum Augustini testimonium, quod pro spirituali manducatione Evangelici laudare solent, respondeat Bellarminus: Qui sicut verè dixit, Augustinum ponere figuram in verbis Christi non ratione substantiæ ipsius rei, sed ratione modi Christi carnem (& sanguinem) sumendi, neque voluisse Eum dicere, carnem Christi tropicè dictam manducari; ita absurdè è contrariò & contradicenter iterum scripsit, negans ex Augustini mente, carnem Christi tropicè manducari, & concedens tamen ex Eiusdem sententiâ, tropicè eam manducari quoad modum. Nam eometiplo, quo tropicè & figuratè Augustinus scripsit hæc Christi verba esse intelligenda, dicere volens juxta Bellarminum, tropicè manducari carnem Christi, simul ipsum manducationis modum voluit exprimere, Capernaitis videlicet oppositū, quibus quæcunq; Bellarminus Augustini verba explicans opposuit, Evangelici quoq; opponunt, addentes insuper, hunc manducationis modum in manducatione etiam sacramentali, si salutaris illa sit, suum omninò habere locum, ut ut ad mentem Christi & Augustini id etiam statuatur, hunc modum absque illâ, si nimirum haberi non possit, sufficientem esse & salutarem, & quod ad Institutum pertinet, vi verborum Christi quam-maximè necessarium. Et ita Augustini in citatis & hæctenus vindicatis ex Eo testimoniis habet Sententia, quam Bellarminus suis Responsionibus, ut ut eas satis plausibiles Lectori exhibere sit conatus, frustra Evangelicis studuit eripere.*

Restat

de Usu Patrum, pag. 88. & 89. conf. Salmaf. de Trāssubst. pag. 125.

Restat jam, ut videamus, quid de iis statuendum sit locis, quæ pro suâ & communi Ecclesiæ Romanensis opinione exceptis Doctoribus supra nominatis, Bellarminus sicut ex aliis Ecclesiæ Doctoribus, ita ex Augustino imprimis magno satis numero citavit. Eadem generis sunt duplicis; duplici etiam responso debent excipi. Et quidem priori adnumerat classis ea, quæ de his Christi verbis Augustinus in suis ad Evangelium Johannis habet Commentariis, de quibus dum ipse Bellarminus monet, quod ex eo genere Scripturæ sint, in quibus non ad commodationes & mystici Sensus, sed literalis exprimi debeant; nisi Augustinum velit adulare, quod boni Interpretis muneri non ex arte fecerit satis, sed, relicto Sensu literali, mysticis & accommodatiis Textum magis obscurârit, quàm explicârit, omninò fateri necessum habebit, augustissimum Doctorem plus hic, quàm alibi de legitimo verborum Christi sensu fuisse occupatum, nimirum in ipsâ, quod dicitur, & propriâ Sede ea, & quidem eò facilius explicantem, quo ex antecedentium & consequentium accuratâ collatione, in quo præprimis boni Interpretis officium consistit, Scopus dicentis faciliori opera potest observari, quàm si extra contextum aliquod Oraculum ex occasione saltem incidenter oblatâ veniat explicandum. Et huc etiam omninò referri debent Sancti Patris de *Doctrinâ Christianâ* libri, in quibus methodum indagandi verum Scripturæ sensum, id est, *literalem* per certas quasdam regulas præscripsit, & Exemplis ex utroq; Testamento desumptis confirmavit, utpotè qui labor quam maximè illud requisivit, ut ostenderetur attento Scripturarum Lectori & scrutatori, quis hujus & illius Oraculi sensus sit legitimus. Neq; cogitari debet, in eo Doctorem augustissimum à scopo sibi præfixo aberrâsse, dum in iis Christi verbis, de quibus eorumq; sensu actum est hætenus, aliquam observavit *figuram* vel improprium loquendi modum, quia literalis illud sensui contrarium non est, de quo testantur Exempla, atq; sic priori testimoniorum classe prætermisâ, quibus jam in præmissis satisfactum est vindiciis, ad alteram rectâ nos conferimus, eorum videlicet testimoniorum, quæ in aliis Augustini Scriptis de hoc oraculo leguntur; de quibus in genere duo notanda veniunt. *Unum*, loqui quidem in quibusdam Augustinum occasione horum Christi verborum de manducatione & bibitione Sacramentali, sed non, ac si Christi verba in Sensu literali ita essent intelligenda, cum ex testimoniis proximè vindicatis è propriâ sede desumptis aliud de Augustini Sententiâ sit demonstratum; verum per accommodatorem, quia vidit Augustinus, unum atq; idem esse objectum utriusq; manducationis & bibitionis, Sacramentalis nimirum & spiritualis, dum idem corpus ac idem sanguis Christi, qui in ipso Eucharistiæ Sacramento à communicantibus in, cum, & sub Pane & Vino benedicto oraliter accipitur, editur & bibitur, à cunctis verè fidelibus, etiam extra Sacramenti usum, per Beneficiorum Passio- nis & Mortis Dominicæ adplicationem editur & bibitur, hæc juxta expressam Christi informationem magis ad Salutem æternam necessariâ, quàm illâ; hæc etiam semper salutari, non autem illâ, quâ plurimos indignè & sic ad iudicium uti, Paulum jam testem habuimus. *Alterum* in antecessum observatu dignum pro faciliori ad Augustini de Sacramentali manducatione & bibitione testimonia à Bellarmino citata responsione est, quod non sequatur, ubicunq; Augustinus de verâ manducatione & bibitione corporis & sanguinis Domini ad Oraculum, de quo hætenus, agit, Eum de manducatione & bibitione Sacramentali agere, cum & spiritualis extra usum Sacramentalem manducatio & bibitio non nisi pro verâ manducatione & bibitione haberi debeat. Quin & si Augustinus vocabulo etiam Sacramenti utatur, & Sacramentum corporis & sanguinis id esse dicat, quod Christus verè fidelibus tanquam rem necessariam ad æternam Beatitudinem adquirendam commendat, non tamen inde sequitur, loqui Eum de manducatione & bibitione etiam Sacramentali, quia aliàs sæpius voce Sacramenti pro voce Mysterii usus est, de re quâdam sublimiori agens, quod infra etiam patebit, ubi de Sacramento, vel mysterio potius, Matrimonii agitur, quatenus illud conjunctione Christi capitis cum Ecclesiâ omnibusq; fidelibus membris Ejus, Apostolo informatore, ad aliquam Mysterii hujus significationem exhibet. Sed ipsa videamus loca, quæ numero quatuor citat Bellarminus, ad evincendam Sacramentalem è verbis Christi & explicatione Augustini manducationem.

In primo ad sequentia Bellarminus videtur respexisse verba: *Manducant, qui manducant, Serm. II. & bibant, qui bibunt. Esuriant & sitiant, vitam manducant, vitam bibant. Illud manducare, de Verb. Apost. refici est: illud bibere, quid est, nisi vivere? Manduca vitam, bibe vitam; habebis vitam, & integra est (rectius, erit) vita. Tunc autem hoc erit, id est, Vita unicuique, erit corpus & sanguis Christi, si, quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsâ veritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. Audi vimus enim ipsum dicentem Dominum, Spiritus est, qui vivificat, caro autem non prodest quidquam; verba, quæ locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt.* Verum etiam si Augu-

Augustinus per adverbialē particulam *visibiliter* agere videatur de manducatione & bibitione Sacramentali, quæ visibiliter & ore corporis fit, ex toto tamen contextu adparet, Eum, & quidem juxta mentem Christi ac tenorem Ejus verborum, *magis* urgere manducationem & bibitionem spiritualement, ut potè magis necessariam, & in qua vere ratio vivificandi consistat, dum è contrario illam apud indignè manducantes & bibentes mors æterna sequatur. In secundo hæc leguntur: *Cum Dominus dicat, Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis Sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis; quid sibi vult, quod à sanguine Sacrificiorum, quæ pro peccatis obferebantur, tantoperè populus prohibetur, si illis Sacrificiis unum hoc Sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum; à cujus tamen Sacrificiū sanguine in alimentum sumendo non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius exhortantur omnes, qui volunt habere vitam? Sed si scopum citationis Augustiniana attendamus, non intendit Sanctus Pater demonstrare ex Christi verbis manducationem & bibitionem Sacramentalem; verum potius conciliare studuit illa Christi verba cum ablatione omnimodæ Sacrificiorum Veteris Testamenti, unum Christi Sacrificium antehac præsignificantiū, ea postmodū occasione agens de bibitione Sanguinis Christi, de qua tamen, dum in alimentum fieri eam dixit, alimentū sine omni dubio non nisi spirituale intellexit, cujus etiā extrā Sacramentalem usum verè fidelem fieri participem, per manducationem & bibitionem spiritualement videlicet, sæpè jam ex Augustino doctū fuit.*

In tertio Augustini testimonio, juxta Bellarmini ordinem, *Christophorus de capite fontium*, Archiepiscopus quondam Cæsariensis, & ordinis Minorum generalis, Scripto de necessariâ correctione *Theologiæ Scholasticæ*, perisque Eruditorum ex Indice librorum prohibitorum Romano æquè ac Hispano notus, in *defensione Fidei Majorum de verâ & reali corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento præsentia*, tantum poluit fiducia, ut omnis pluribus aliis & ad rem pertinentioribus, integrum & prolixum satis Augustini sermonem suæ *Actioni secundæ* inferuerit, obtenturus, Christum in verbis sæpè jam citatis de manducatione & bibitione Sacramentali agere, cum tamen tribus vel ad summum quatuor lineolis potuissent describi, quæ Augustinus in eo habet, aliquatenus Instituto inservientia, nimirum sequentia: *Quasi furor & insania videbatur, dare carnem hominibus manducandam, & Sanguinem bibendum. Ille autem qui noverat, quod dicebat, Sacramenta prædicabat. Et postaliqua: Nonne erant tanquã verba infantilia, Manducate carnem meam, & bibe Sanguinem meum? Sed ista infantilia verba regebant Virtutem ejus.* Videlicet Sacramenta, quæ Christus his de manducatione & bibitione corporis & Sanguinis sui verbis prædicavit Augustinus scripsit, in eam Pontificios Doctores induxerunt opinionem, ac si necessario in eis de manducatione & bibitione Sacramentali ageretur, cum tamen, ut extoto manifestum est Augustini textu, per Sacramenta non nisi mysteria manducationis & bibitionis spiritualis fuerint intellecta, singularem in se comprehendentia virtutem, ut in infantilia primùm, quin & planè stulta auditoribus fuerint, hæc talia ad rationis suæ normam intelligentibus. In quarto testimonio dum Augustinus scribit, *Iohannem de corpore & sanguine Domini hoc* (quo alii Evangelistæ) *loco nihil dixisse, sed planè alibi multo uberius hic* (vel de hoc) *Dominum esse locutum testatur*; habuit quidem sine omni dubio Sanctus Doctor aliquem respectum ad caput sextum Johannis, sed non quasi in eo ageretur de manducatione & bibitione Sacramentali, verum quia communio hæc Sacramentalis sine spirituali, quæ per fidem perficitur, non prodest, ut de salutari usu ejus verè fideles ex informatione Christi tanquam Institutoris docerentur. *Christophorus de capite fontium* loco proxime citato *quintum* ex Augustino addit testimonium, quo Augustinum manifestè putat statuere, *Christum hoc in Capitulo de Sacramento Corporis & Sanguinis sui locutum esse, dum scripsit, Dei sapientiam verbis Sacramento congruis pavisse animam credentem, nec curasse insipientiam navescentem.* Sed nõ percepit bene Episcopi Hipponensis mentè Archiepiscopus Cæsariensis, ac nimis specialiter verba generalis cõcepta intellexit ordinis sui Generalis. Nimirum id voluit Augustus Doctor, Christum Dei Sapientiam pavisse animam fidelem verbis, quibus ipsum quoq; Sacramentum explicari posset. At inde ad manducationem ipsam Sacramentalem argumentari, res est omnino absurdissima, tantoq; Episcopo indigna. Adde ex superfluo & indebita liberalitate *sextum* Augustini pro communi Sacramentali testimonium; *Quid aliud tenent, qui Baptismum nomine Salutis appellunt, nisi quod dictum est, salvos nos fecit per lavacrum regenerationis; & quod Petrus ait, sic & vos simili formâ Baptismus salvos facit? Quid aliud etiam, qui Sacramentum Mensæ Domini vocant Vitam, nisi quod dictum est, Ego sum Panis vitæ, qui de Cælo descendit, & Panis quem Ego dederò, Caro mea est pro Seculi vitâ. Et, si non manducaveritis carnem filii hominũ, & sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis? Certe non minus hoc Augustini testi-*

Super Levit. Quæst. 57.

in Pl. 33. Conc. I.

L. III. de conf. Ev. ang. c. 1.

L. I. contra adverb. Legis & Proph. cap. ult.

de peccat. merit. lib. 1. cap. 24. conf. Ar. cad. de Conc. Lib. III. c. 41. pag. 233.

monium, quàm antecedentia videntur evincere, Christum ex mente Augustini de manducatione & bibitione Sacramentali esse locutum. Verùm inservire hic potest responso, quam Bellarminus supra ad duo Augustini testimonia, quæ secundo ordine loco contra Sacramentalem in his Christi verbis communionem fuerunt laudata & vindicata, suppeditavit, scribens, *Augustinū ibi non de Sacramento, sed Fide (rectius, sine,) Incarnationis locutum; neq̄, tūm pervenisse ad illum Evangelii locum, ubi de Sacramento agatur.* Quia enim priora Christi verba, *Ego sum Panis vitæ* &c. quæ ad Sacramentum Mense Dominice Augustinus censuit pertinere, ut eam recte dici vitam demonstrat, immediatè & eodem textu cum iis coherent, de quibus judicavit Bellarminus, *non in eis agi de Sacramento, adeoq; nec Augustinum in explicatione eorum dici posse de eo egisse; eodem hic etiam responso uti licitum esset, si quis hujus testimonii autoritate pro Sacramentali communiōne vellet contra Evangelicos militare.* Ut taceam, vel non cum tædio prolixius repetam, quod paulò ante in utriusque testimonii vindiciis notavi, Augustinum ibi expresse ad mentem Christi explicandam scripsisse, illud, quod Christus de semetipso, tanquam Pane de Cælo descendente dixit, *non pertinere ad visibile Sacramentum, sed ad virtutem Sacramenti*, quo non clarius potuit, remota Sacramentali, de communionem spirituali suam proposuisse Sententiam.

Ad hanc de Capite Johannis sexto tractationem pertinet Sententia, quæ communiter Augustini dicitur, & qua tantam Sacramenti Eucharistiæ necessitatem docuisse statuitur, ut sine ea pueri, etiam baptizati, non possint salvari, prouti eam exprimit noviter post alios *Henricus de Noris* in Vindiciis Augustinianis, testatus. eam quasi erroneam Doctori Sancto adscribi à recentioribus quibusdam, Inominatim *Johanne Adamo, & Antonio Moraino*, vel *Johanne Martinono*, & hoc quidem posteriore, verbis ex opere de peccatorum Meritis & Remissione ad hoc institutum pertinentibus expresse citatis, scribente, *ea adeo esse manifesta, ut difficillimè patiantur benignam interpretationem, quàm pleriq; Theologorum ab errore conentur excusare Augustinum, qui tamen notatus sit & damnatus sub anathemate à Synodo Tridentinâ.* Sed addit Norisius, *Augustini causam esse tutam, Ecclesia Romanâ Sancto Doctore patrocinate, cum Sedis Apostolicæ Pontifices eadem omninò Augustini verba usurpant contra Pelagianos, qui in locis à Moraino citatis docere videatur, Eucharistiæ Sacramentum non minus esse necessarium parvulis ad Salutem, quàm Baptismum; neq; minus ad eos pertinere, quod dicitur, amen, amen, dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c. quàm istud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu &c. Ut quid sibi videatur, significet Vindex Augustinianus, id in primis certum esse vult, Veteres consuevisse pueris statim post Baptismum ministrare Sacram Eucharistiæ, Augustino præter alios in testimonium rei citato, Et quia *Maldonatus* suis in Evangelia Commentariis id ideò factum putavit, quod putarent, *Eucharistiæ infantibus necessariam*; Norisius nullo concedi posse pacto autumat, utpotè Synodo Tridentinâ ita de hoc ritu loquente: *Ut Sanctissimi Patres facti sui causam probabilem pro temporis illius ratione habuerunt, ita certè eos nullâ salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.* Subjungit, quod idem *Maldonatus* cum Augustino *Innocentium* Pontificem dixisse scribit, *Infantes etiam baptizatos, nisi percipiant Eucharistiæ, salvos esse non posse, falsissimum esse.* Dixisse illos quidem, infantes sine Sacramento Eucharistiæ salvos esse non possent id de pueris baptizatis nunquã adfirmasse, cum eâ tempestate statim post Baptismum omnibus etiam daretur Eucharistia, & ob hanc causam eò Johannis testimonio Augustinum & Pontifices Romanos (*Innocentio* enim supra junxerat *Gelasium*,) optimè contra Pelagianos esse usos. Post aliqua hæc observat: Cum eâ tempestate omnibus utrumq; illud Sacramentum, Baptismus scilicet & Eucharistia daretur, non tam frequenter legimus in Augustino quid senserit, *si Baptismus tantum sine Eucharistia fuisset collatus?* Semel, inquit, illum lego casum apud Sanctum Doctorem, videlicet in opere de origine Animæ, ubi cum *Vincentius Victor* exemplo boni Latronis probaret, pueros sine Baptismo posse salvari, Sanctus Doctor responderet, fieri potuisse, ut ille Latro fuerit baptizatus, & ante, quàm iret in Carcerem, acceperit in Baptismo remissionem peccatorum, vel, ut pleriq; credebant, in ipsâ Cruce fuerit baptizatus, aqua exiliente è Christi latere. At certum est, subsumit *Norisius*, Latronem non sumsisse Eucharistiæ, quæ pridè ante mortem in Cænâ à Domino fuerat instituta. Igitur homo per Augustinum baptizatus tantum sine reali sumptione Eucharistiæ potest accipere remissionem peccatorum & Salutem eternam. Hoc etiam deducitur ex constanti ejusdem Sententia, quæ adseruit, *Fidem Conversionemq; cordis, quæ fit per Charitatem actualem, posse hominem reddere salvum, si à Baptismo recipiendo excludatur necessitate improvisa.* Ita passim scribit in libris contra Donatistas, præcipuè autè in opere de Baptismo; (NB. Egregium hoc*

pag. 110. & seqq.

Joh. 6. & 3.

conf. Joseph. Vice Comit observat. Eccles. L. V. cap. 34. & seqq.

L. 1. c. 9. & L. 3. c. 9.

L. 4. c. 22. hoc præbet argumentum in Controversia de infantibus ante Baptismum mortuis. Ita iterum subsumit *Vindex Augustinianus*, puer baptizatus, etiam si non percipiat Eucharistiam, longè perfectiori modo habet Fidem & Charitatem, sibi à Deo in Sacramento Regenerationis infusus. *Igitur juxta doctrinam Augustini verè salvabitur.* Cùm verò, sic pergit *Norissius*, Sancti Patres, & ita etiam Augustinus, docent, sine participatione corporis & Sanguinis Domini neminem consequi posse Salutem æternam, intelligendi sunt de participatione spirituali, quando per Fidem infusam fiunt participes corporis Christi, dum fiunt Ejus membrum, cui per Fidem incorporantur, sicut qui sumunt Eucharistiam, fieri dicuntur membra Christi, dum manent in Eo, & Christus in eis. Confirmat hoc diversis Augustini testimoniis, addito consensu *Fulgentii & Bedæ*, Augustini Verbis in hac eadem tractatione utentium, quod à *Gratiano* quoque factum monet, ut ut cum aliqua additione ex *Fulgentio*. Licuit hæc in gratiam Lectoris piè curiosi adscribere, quia alias non semel mentio solet fieri Sententiæ hujus Augustinianæ de necessitate Eucharistiæ, etiam Ratione infantum; ad cujus Sensum, ne nimius rigor in hoc capite Sancto Patri adscribatur, ritè intelligendum hæc adducta non parum videntur conducere. Et si autem juratus, & fortè conductus *Norissii* hostis, *Bruno Neuserus*, ordinis non Majorum, sed vere, *Minorum*, in *Prodromo Velitari* hæc & cætera, quæ in *Vindiciis Augustinianis* ad defensionem Doctoris Sancti leguntur, uti solet, cum non planè nullo authoritatis Augustinianæ præjudicio & detrimento, exagitet, non tamen ejus sunt momenti & ponderis, ut laudatam Explicationem loco possint tollere, adeoque nec digna, quæ prolixius examinetur, cùm ipsa rationum collatio evidenter possit ostendere, quod citatus ad marginem *Viercomes* etiam ex Instituti ratione in se suscepit ostendendum, istam Eucharistiæ perceptionem, Sacramento Baptismi junctam, ad ritus ex antiqua consuetudine receptos pertinuisse, quod observâsse satis nunc esse potest.

pag. 212.
& seqq.

LIBRI TERTII CAPVT VIGESIMVM, De Transubstantiatione.

PRætermisso in totù secundo de Eucharistiâ libro, utpotè Doctoribus reformatis realem in hoc Sacramento Corporis & Sanguinis Christi præsentiam inficiantibus opposito, quibuscum nihil commercii in hac Controversia intercedit Evangelicis Doctoribus à lue syncretica per Dei gratiam liberis; neque etiam attentis sex illis opinionibus diversis, quas de modo existentie Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistiâ recenset *Bellarminus* & refutat; rectè ad discussionem illius progredimur Quæstionis, quæ Evangelicos etiam respicit, Transubstantiationem seu mutationem & conversionem Panis & Vini Eucharistici in corpus & sanguinem Dominicum, tanquam Dogma novum & in Ecclesia antiquiori ac magis orthodoxa inauditum, atque hinc in Ecclesia verè fidelibus non obtudendum respuentes. Dico, in Ecclesia antiquiori, adeoque ea etiam, quæ Augustini tempore fuit, inauditum. Quamvis enim *Bellarminus* more solito ad hujus Dogmatis sub anathemate à Patribus Tridentinis proposita confirmationem testimonia Patrum ex omnibus ab Apostolorum tempore Seculis, & hinc etiam Augustini, conquisiverit, ut ut definitionem ejus ad quinque tantum Secula restringens, eometipio falsus, per mille Annos fideles ad hoc Dogma amplectendum nulla Concilii ullius Occumenici, universalem Ecclesiam repræsentantis, definitione expressa fuisse adactos; in sequentibus tamen ostendetur, quidquid jam sit de cæteris Patribus, Augustino etiam illud suo tempore fuisse incognitum. Ita autem de Eo *Bellarminus*: *Augustinus*, in *Sermone*, quem *Beda* citat: *Omnis panis, accipiens Benedictionem Christi fit corpus Christi.* Adde in 1. Co-
rinth. 10. pro horum Augustini verborum intellectu *Bellarminus*: *Adverè, non dixisse Augustinum, Panis est corpus Christi, ut Lutherani solent loqui, sed fit corpus Christi, quæ verba mutationem significant panis in corpus, ut quidem Zwingliani utcumque, possent respondere, mutatione significantis ex pane fieri Corpus; at Lutherani quid respondere possint nescio. Nam ipsi velunt, realiter corpus Domini adesse in Cæna; Augustinus autem dicit panem fieri Corpus. Fateri proinde debent ex Augustini Sententiâ, panem reipsâ converti in corpus. Idem alibi: *Ante Christi verba, quod offeritur, panis dicitur; ubi verba Christi fuerint de prompta, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur.* *Bellarminus* pergit: *Thomas Waldensis alium citat locum ex libro Augustini de corpore Domini, quem dicit se transcripsisse ex antiquissimo libro antiqua valde manu descripto: Non credendum est, quod substantia Panis vel Vini remaneat, sed Panis in corpus Christi & Vinum in Sanguinem vertitur, qualitatibus solummodo remanentibus.* Verum*

Serm. 28.
de Verb.
Dom.
Tom. II.
cap. 83.

rùm notanter addit Bellarminus, *suspicio, hunc non Augustini, sed Alcuini esse librum, Nobis tamen est satis, antiqui esse Authoris.* Christophorus de Capite Fontium in opere laudato sequens addit è *Prosperi Sententiis*, quas ex Augustini scriptis ut plurimum collectas esse supra agnovimus, pro Transubstantiatione testimonium: *Nos in specie Panis & Vini, quam videmus, res invisibiles, id est, carnem & Sanguinem honoramus, nec similiter comprehendimus has duas species, quem admodum ante Consecrationem comprehendebamus; cum fideliter fateamur, ante Consecrationem esse Panem & Vinum, quod Natura formavit, post Consecrationem verò longè aliud, carnem videlicet & Sanguinem Christi existere.* Gregorius de Valentia adhuc aliud pro hoc Dogmate ex Augustino testimonium adducit, nimirum sequens: *Christi corpus & sanguis virtute Spiritus Sancti ex Panis & Vini substantia efficitur.* Item, *Sicut ipse Christus est, qui baptizat; ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc substantiam (panis) efficit carnem, & transit Vinum in Sanguinem.* Item, *Noster Panis, & Calix certà consecratione mysticus fit nobis, non nascitur.* Valentianus hæc observat: *Ex ipsa Augustini disputatione adparet, velle Eum significare, Eucharistiam consecratam alterius esse nature & generis Panem, quam ille sit naturalis, qui è terrâ nascitur, atque adeo nihil aliud secundum Substantiam esse, quam Christi corpus.* Notandum verò est, Valentianum ad tripartitum hoc Augustini testimonium in margine præter libros contra *Faustum* scriptos citare *Gratianum & Lombardum*, de quibus post in Examine dicetur.

in Opusc.
pag. 127.

In genere ad hæc Augustini & aliorum in Ecclesia Veteri Patrum testimonia observari debet, Evangelicos veram & realem Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistiæ Sacramento præsentiam vi verborum Institutionis, veram itidem utriusque cum Pane & Vino unionem vi verborum Pauli credentes, aliquam panis & vini cum Corpore & Sanguine Dominico Sacramentaliter & modo humanitus incomprehensibili unitorum mutationem, sed accidentariam non negare, per quam id, quod Panis tantum fuit communis & vinum vulgare, accedente Christi verbo fit etiam, adeoque communicantibus exhibeatur & ab illis sumatur simul verè Corpus & Sanguis Christi; quæ tamen accidentalis mutatio ab illâ substantiali, quâ secundum Bellarmini explicationem fit *totalis conversio substantia Panis & vini in Corpus & Sanguinem Domini*, ob quam voce novâ & apud Antiquos inaudita dicitur Transubstantiatio, tantum abest, quantum à terrâ Cælum distat, quâ comparatione aliàs in eodem negotio contra ipsam realem Corporis & Sanguinis Dominici præsentiam Reformatos uti constat, quo jure, quæve injuriâ, hic dicendi locus non est. Et quia de modo & ratione hujus Transubstantiationis plurima inter ipsos hujus novi dogmatis Defensores controversia & lis est, hinc ipse Bellarminus se contradictionibus non caruisse testatus fuit. Dum enim hanc conversionem, quam omnium perfectissimam, & ab omnibus aliis mutationibus distingui dixit, statuit esse *non productivam, nec conservativam, sed adductivam, non quia corpus Christi suum deserat in Cælo locum, vel quia per motum localem huc de Cælo adducatur, sed solum, quia per eam fiat, quod antea solum erat in Cælo, nunc etiam sit sub speciebus Panis, & non solum per simplicem præsentiam vel coexistentiam, sed & per unionem quandam &c.* in recognitionibus ita hanc mentem suam explicare fuit coactus: *Video id à nonnullis perperam esse intellectum, qui inde colligunt, hanc non esse verè conversionem sive Transubstantiationem, sed translocationem. At aperte falluntur. Sicut enim conversio & Transubstantiatio ad panem pertinent, non ad corpus Christi, sic etiam translocatio si cui conveniret, pani conveniret, non corpori Christi. At pani nullo modo convenit, cum non muet locum, sed transeat in corpus Christi. Sed neque corpus Christi per conversionem adductivam translocari potest dici, cum neque suum deserat in Cælo locum, neque incipiat esse sub speciebus, ut in loco, sed ut substantia sub accidentibus, remotâ tamen inherentiâ. Itaque adductivam conversionem adpellavimus, inquit Bellarminus, ut significarem, corpus Christi per consecrationem Eucharistiæ non de novo produci, sed præexistere, & per conversionem panis in ipsum incipere esse sub speciebus panis.* Et postquam de diversis Patrum (nullâ tamen Augustini mentione factâ) Sententiis quoad loquendi modum egit, ita porro suam expressit mentem: *Quidquid sit de modis loquendi, illud est tenendum, conversionem panis & vini in Corpus & Sanguinem Christi esse substantialem, sed arcanam & ineffabilem, & nullis conversionibus naturalibus per omnia similem, & quam solus Deus facere possit.* Præmissâ hunc in modum & indicatâ Sententiarum Bellarmini & Evangelicorum de mutatione Panis & Vini Eucharistici differentiâ, facile est indicare, quæ mens fuerit Augustini, in laudatis à Bellarmino, *Capite fontium* & Valentiano testimoniis, ut ut pleraque non sint omnino indubitata, de quibus nunc in specie.

Primum hoc est juxta Bedæ citationem: *Non omnis Panis, sed accipiens benedictionem*

Uu

nem

nem Christi, sit corpus Christi. Multum huic Sententiæ tribuit Bellarminus, sed parum ad rem, si verbarité attendamus. Non enim scripsit Augustinus, *Panis accipiens benedictionem Christi sit corpus Christi, ita, ut substantia panis totaliter convertatur & tranmutetur in substantiam corporis Christi, priori substantiâ in totum abolitâ, manentibus tantum externis accidentibus & speciebus in oculos occurrentibus;* quod absurdum si scripsisset Augustinus, haberet, de quo triumphum ageret Bellarminus. Verum id non scripsit Doctor Augustus, neque etiam scribere potuit, si attendantur ea, quæ citante in antecedentibus eodem Bedâ, in alio Sermonem, Augustinus scripsisse legitur: *Hoc quod videtis in Altari, etiam nocte transactâ vidistis. Sed quid esset, quid sibi velit, quàm magnâ rei Sacramentum contineret, nondum audiistis. Quod ergo vidistis, Panis est, (Nota bene, non dicit, panis videtur, sed est, & quidem in præsentem, non in præterito, fuit ante,) & Calix, quod vobis etiam vestri renuntiant oculi, Quod autem Fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, Calix (verò) Sanguis.* Et post aliqua: *Quomodo panis est corpus Christi, & Calix, vel, quod habet Calix, quomodo est sanguis ejus?* Respondet: *Ista idè dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet spiritualem.* Speciem non dixit sine substantia, modam Panis & Vini substantiam credidisset in Eucharistiâ abolitam. Et dum Doctor Augustus expressè hic scripsit, *Panis est corpus Christi, Calix, vel Vinum,* quod habet Calix, est sanguis Christi, Bellarminum in terminis refutavit, hanc Propositionem, quæ ad distinctionem aliarum, & quia refertur inter inusitatas, Sacramentalis dicitur, Lutheranis adscribentem, quasi absque Augustini autoritate ita loqui soleant. Qui etiam dum ad objectum à se Augustini testimonium Zvinglianos utcumque posse respondere scribit, Lutheranos non item, suam prodidit ignorantiam, ut ne quid amplius dicam, cui per alia ejusdem Sancti Patris apud eundem Bedam testimonia satis jam faciam, cui per hoc èdè facilior est etiam responsio ad cætera Augustini loca, quæ Bellarminus, de Capite fontium, Valentianus, alique ad Transsubstantiationem confirmandam laudarunt, nominatim, ad secundum, in quo verè scripsit Doctor Augustus, *quod offertur, ante Christi verba, panis dicitur; ubi autem verba Christi fuerint deponita, jam non panis dicitur, sed corpus Christi appellatur.* Verè, inquam, si ad mentem, quam Pater Sanctus alibi expressit, & quidem in testimonio proxime citatis intelligatur. Si enim juxta formulam loquendi ab eo usitatam *panis est corpus, vinum est sanguis Christi;* utique, cum scribit, *non panis dicitur, sed corpus Christi,* intelligi debet non Panis solum, sed simul etiam corpus Christi, vel si corpus Christi tantum, èdè accipiendum est sensu, quo pertritram in communi usu loquendi regulam à potiori solet fieri denominationio. Huc pertinet observatio Cassandri, quâ mentem Augustini in hac Propositione explicanda adsequi laboravit, in Consultatione, nemini non notâ, hunc in modum scribens: *Augustinus panem dicit corpus Christi, sed, ut ita loquar, intellectualiter, respectu videlicet intellectus, quo in pane, qui exterius videtur, interius Christi corpus esse creditur.* Addit de cæteris Ecclesiæ Doctoribus: *Si quando à Patribus hæc loquendi forma usurpatur, ut dicant, panem esse corpus Christi, agnoscunt recentiores quoque Ecclesiastici Scriptores, eam esse figuratam, ut quâ signum rei signata, sed presentis, nomine denotetur.* Quæ Bellarminus porro ex autoritate Thomæ Valdensis, tanquam ex aliquo Augustini libro ad Transsubstantiationis commendationem citat, videntur quidem aliquid ad rem quam-maximè pertinens habere, atque hoc Dogma omni modo adstruere: Sed dum ipse Bellarminus suspicari fuit coactus, causis sine dubio prægnantibus, librum, ex quo Valdensis hoc citavit testimonium, non esse Augustini, sed Alcuini, qui juxta ipsius Bellarmini calculum integris quatuor seculis post Augustinum vixit, ad vindicias Augustini non pertinet, nobis ex instituto ad id non obligatis, ut ad quorumvis Veterum Scriptorum dicta respondeamus. Quod Archi-Episcopus Cæleriensis ex Prosperi sententiis tanquam Augustini testimonium laudavit, in Jure etiam Canonico exhibetur, hæc cum observatione, aliter illud apud Lanfrancum ex libro de catechizandis rudibus legi, sed Ivonem ferè eodem modo habere, quo Gratianum. Sentium hujus testimonii legitimum ut percipiamus, lubet parallelum ex iisdem Prosperi sententiis, eodem Gratiano citante, sex tantum locis intercedentibus, adducere: *Hoc est, quod dicimus, hoc modis omnibus adprobare contendimus, Sacramentum scilicet Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili Elementorum spece, & invisibili Domini nostri Jesu Christi carne & sanguine, Sacramento & re Sacramenti, i. e. corpore Christi, sicut Christi persona constat & conficitur Deo & homine, cum ipse Christus sit verus* Deus

oper. p. 940. & 941.

c. Hoc est, dist. II. de Consecr. cõf. Pich. er. opusc. p. 189. & 198.

Deus & verus homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur; conficitur autem Ecclesie sacrificium Sacramento & re Sacramenti, id est, corpore Christi, est igitur Sacramentum & res Sacramenti, id est, corpus Christi. Nimirum explicat hoc dictum posterius manifestum satis ea, quæ ex priori Archi-Episcopus Cæsarientis Transsubstantiationi adstruendæ existimavit inservire, dum hanc Sacramentalem panis & vini cum corpore & sanguine Christi unionem certâ quâdam ratione similem esse dixit Augustinus unioni Naturarum Divinæ & humanæ in Christo personali. Sicut autem nisi hæreticos Eutychianæ ad seclâ dicere non potest, humanam Christi Naturam esse conversam in Divinam; Ita etiam vi institutæ ab Augustino comparationis non licet dicere, panem & vinum converti in corpus & sanguinem Christi, ut potest quam conversionem vel, ut Papæ hîc loquuntur Scriptores, Transsubstantionem neque unio Sacramentalis, neque Personalis admittit. Restat testimonium illud tripartitum, quo *Valentianus* validè hoc Transsubstantiationis dogma demonstrasse visus est. Id sicut testimonio, quod *Bellarminus* ex *Thoma Waldensi* citavit, non multùm est dissimile, multumq; pro hoc Transsubstantiationis dogmate videtur militare; ita dum *Valentianus* in margine provocat ad opus Augustini contra *Faustum*, in cuius tamen libro & capite, quorum numeros adscripsit, nulla planè mentio hujus Controversiæ legitur; quod verò partes testimonii priores attinet, ad *Gratianum* & *Lombardum* hujus tanquam ex Augustino testimonii autoritate utentes Lectorem mittens, observandum est, *Gratianum* huic testimonio præscribere quidem Augustini nomen, sed absque libri vel operis significatione, Notarum verò Scriptorem, quæ jussu *Gregorii* Pontificis, numero & ordine tertii & decimi, seculo adhuc præcedente sunt editæ, fateri, ex *Paschasio* videri illud confectum. Et quamvis addat, *Algerum eo usum citare Augustinum ex libro de Sacramento Altaris*, dum tamen iste liber hodiè inter genuinas Augustini fœtus, juxta *Bellarminianam* quoque recensionem, non extet, quidquid sit de recentibus operum Augustini Supplementis, non omni suppositionis suspitione carentibus, de quibus etiam non idem est Eruditorum utriusque partis iudicium, ut de eo multùm solliciti sumus, necessarium non est, præmissis cum & qui notas Marginales *Lombardo* adscripsit, quæ in Editione Lovaniensi præcedentis itidem Seculi leguntur, notanter observavit, *Sermonem, ex quo Lombardus hæc verba citasse visus est, non reperiri in vulgatis Exemplaribus*: quod hæcenus satis esse potest & sufficiens, ne hujus testimonii tanquam Augustiniani autoritate Evangelici videantur teneri. Augustino alibi clarissimè suam de hæc Controversiâ ante, quam in Ecclesia moveretur, exprimente sententiam, ibi præsertim, ubi in sententiis à *Prospero* collectis, eodem *Gratiano* & *Lombardo* testibus, & ad laudatas *Prosperi* vel potius Augustini sententias Lectorem mittentibus, unionem Sacramentalem cum unione naturarum in Christo personali comparavit, illam ex hæc explicans, ut potest quæ nullam Naturæ conversionem vel mutationem in alteram requirit, quam Veteres itidem cum unione corporis & animæ aliquatenus illustrare sunt conati, ut suo supra vidimus loco.

Nunc veniendum esset ad ea Augustini testimonia, quæ ab Evangelicis contra Transsubstantiationem solent laudari, atque videndum, quid *Bellarminus* in eorum examine desideraverit. Sed noluit in hoc decurrere campo *Bella, arma, & minas* spirans *Polemarcha*, sed breviter in acie hæc expediri rem posse existimavit, scribens: *Ultimò, ex Patribus, adeoque etiam ex Augustino, multa collegit Chemnitius contra Transsubstantiationem, sed omnia sunt explicata à nobis libro antecedente; nam eadem adferbantur etiam à Calvinistis contra veritatem corporis & sang. Domini in Euchar. Vide, quæ diximus de testimoniis Irenæi, Ambrosii, Theodoretii, Gelasii & Hefychii; (Augustino cur prætermisso, ex quo tamen Chemnitius contra Transsubstantiationem militavit?) Horum duntaxat enim adducit testimonia, & cum nihil adferat novi, frustra in eorum confutatione immoramur.* Verùm si hæc methodus agendi placuisset *Bellarmino*, multò breviori & longè faciliiori opera contra hæreticos scribere potuisset, & se & alios non paucò labore sublevaturus. Non enim verum est, ea Augustini testimonia, quæ *Chemnitius* contra Transsubstantiationem adduxit, & quæ nos quoq; partim ex *Serm. de Verbo Dom.* partim ex *Prospero* jam habuimus, à *Bellarm.* fuisse explicata in libro antecedente, ubi ad ea Augustini testimonia respondere fuit sollicitus, quæ *Calvin.* contra veritatem corporis & sanguinis Domini in Euchar. adferre solent. Cùm enim Evangelici Doctores non ex eo soleant oppugnare fundamentum Transsubstantiationem, quo Calviniani, iis veram corporis & sanguinis Christi in Sacr. Euchar. præsentiam vi verborum Institutionis firmâ Fide credentibus; his verò, quidquid sub certis verborum involucris agnoscere vide-

vid. D. Dorfeh. de Jur. Ca. non. pag. 101. conf. Salmat. de Transsub. stant. p. 113. adde Picher. opusc. p. 41. & seqq. & ibid. p. 169. & 176

l. 20. c. 15.

gantes habet, ad præsens Institutum non pertinent, nobis de eo nunc solum sollicitis, quâ ratione laudatum à Bedâ Augustini testimonium ad evertendum Transsubstantiationis dogma possit intervire, ne Bellarmini exceptiones impediant.

Et quidem *ad prius responsum* notari debet, Augustinum de eo, quod est in Akari, non dicere, panem esse quoad speciem *exteriorem*, id est, sensu Papifico, speciem sine Substantiâ, accidens sine Subjecto, eujus rei absurditas Sancto Patri nunquam venit in mentem, neque potuit venire, nisi sibi met ipsi in faciem voluisset contradicere & scribere, qui sicut apud *Prosperum* ad evitandum dogma Eutylianorum Christi personam constare dixit *ex Deo & homine*, Divinâ nimirum & humanâ Naturâ, neutrà in alteram conversâ, sed utraq; personaliter unitâ, ut *Christus sit & dicatur verus Deus & verus homo*, ita ad evertendum dogma Transsubstantiationis ante, quàm esset natum, Sacramentum Eucharistiæ, quod latiori sensu dixit Sacrificium, *duobus confici & constare* scripsit, *visibili Elementorum specie*, quam in verbis ex Bedâ citatis notanter dixit *corporalem*, & invisibili Carne & Sanguine Christi, sine ullâ utriusq; reali & substantiali conversione & mutatione, quam vis institutâ ab Augustino comparationis nullâ omninò ratione admittit. Nec quidquam valet, quod Bellarminus porò infert: si Augustinus in demonstratione panis & vini verè & substantialiter existentium ad oculare testimonium voluisset provocare, apertissimè repugnasset pluribus aliis Ecclesiæ Doctoribus, qui sensus falli in hoc Sacramento tanquam singulari Mysterio, *neq; ex gustu judicandum esse, & deniq; non esse Panem* scripserint: cum præter id, quod ex nostris *Gerhardus* præsertim, ex Reformatorum cœtu post *Chamierum* laudatus paulò ante *Albertinus*, & qui hic prætermitti non debet, *Salmasius* sub nomine *Simplicii Verini* libro peculiari de *Transsubstantiatione* contra *Grorium* hic quoq; Papizantem scripto, ad ea Patrum dicta observârunt, quæ pro hujus Dogmatis confirmatione solent adduci, notasse hic in genere sufficiat, pertinere has locutiones, quas Augustini Sententiæ ad Evangelicorum mentem explicatæ contrarias esse Bellarminus sibi imaginatur, ad exclusivas, atque hunc in sensum orthodoxè intelligendas, *falli omninò sensus in hoc Sacramento*, si nihil aliud omninò præter id quod videtur, accipere nos credamus, *neq; ex gustu judicandum esse*, sicut in alio communi cibo & potu, *deniq; non esse Panem*, videlicet solum vel communem, qui ad nutritionem corporis, sed animæ pertineat; quâ ratione non video, quid laudati Patres his & talibus verbis dixerint vel scripserint augustissimo Doctore contrarium. In posteriori responso Bellarminus non paucam infert injuriam Augustino, quasi is auditoribus tum adhuc *incapacibus* proposuerit Quæstionem capti sublimiorem, adq; eam non *directè*, atque sic insufficienter responderit; auditores in suspensio relinquens; quo an Doctore officio fecisse satis ex asse possit dici, nescio, an quisquam, cui Simpliciores informandi ratio non est incognita, sit adfirmaturus. Verùm non ita infideliter cum suis egit auditoribus Pater Sanctus, ut quàm eis proposuit Quæstionem, non etiam sufficienter, quantum captus eorum & Mysterii incomprehensibilis ratio patiebatur, ad eam responderit, dicens: *Ista idè dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet spiritualem.* Facillimum vero fuisset augustissimo Doctore, transsubstantiationis vel aliud vocabulum idem significans adhibere; aut pluribus verbis rem hanc describere, si totalem & substantialem Panis & Vini in Corpus & Sanguinem Christi conversionem & mutationem in hoc Eucharistiæ Sacramento credidisset. Et huc referri debet ejusdem Sancti Patris testimonium, quod *Valentianum* ex opere contra *Faussum*, libri tamen capite non ad numeri veritatem citato, laudasse habuimus supra, ubi Doctor augustissimus contra Manichæos pleniori textu in hunc modum scripsit: *Noster Panis & Calix, non quilibet, quasi propter Christum in Spicis & in*

L. 20. con-
tra Faus-
sum, cap. 13.

fermentis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certè consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quam vis sit panis & Calix, alimentum est refectiois, non Sacramentum Religionis, nisi quod benedicimus gratiasque agimus Domino in omni. Ejus munere, non solum spiritali, verum etiam corporali. Multùm hic certè fallitur fallitque *Valentianus*, dum ex ipsâ Augustini disputatione putat adparere, voluisse Eum significare, *Eucharistiam* (verbo Institutionis) *consecratam alterius esse generis & nature Panem, quàm ille sit naturalis, qui è terrâ nascitur, atq; adè nihil aliud secundum Substantiam, quàm Corpus Christi.* Cui enim non solum controversiæ inter Augustinum & verè Catholicos ex unâ, ex alterâ autem parte Manichæos & eorum ad seclas agitata status, de quo ageretur capite sequenti, non est ignotus, sed & integri contextus Ratio constat, sicut non ita difficulter potest constare; si ordo dictorum ab Augustino ritè attendatur; manifestum est, dum Sanctus

Pater panem consecratum dixit esse *mysticum*, non voluisse, ejus substantiam, quam naturâ accepit & habet, omninò vi Consecrationis aboleri, sed tantum distingui à pane communi. Et si ille etiam à verè fidelibus juxta Apostoli monitum cum certâ per preces ad DEUM benedictione ac debitâ gratiarum actione pro refectione corporis & alimentato sumatur & comedatur, hæc cum distinctione, quod hic panis sit & maneat Panis solùm naturalis, ad alimentum refectionis quotidianæ & sustentationis vitæ temporalis, à DEO tanquam providentissimo suorum alimentatore concessus; ille verò sit & simul etiam fiat *Panis mysticus*, in, cum & sub quo communicantibus, vi verborum Institutionis & Consecrationis, exhibeatur verè corpus Christi, sicut in, cum & sub Vino in calice per eandem Consecrationem benedicto iisdem exhibetur verè sanguis Christi, nulla cum reali vel substantiali panis & vini mutatione, aut omnimodâ in corpus & sanguinè Christi conversione. Et si enim, ut adhuc semel ad testimonia Augustini à *Valentiano* pro Transubstantiationis dogmate laudata redeamus, verbum *transire* hanc mutationem & omnimodam conversionem, adeòq; totalem prioris Substantiæ abolitionem videatur inferre, præter id tamen, quod ad Augustini sententiam in hac Quæstione vindicandam ex Lombardo patitèr & Gratiano, eorundemq; marginalibus Notis & Glossis fuit monitum, insuper hic addendum venit, *Bulengerum* in suis contra Casauboni Exercitationes Anti-Baronianas Diatribis fateri, verbum hoc *transire* non esse in Textu, ubicunq; etiam extet, quamvis vi hypotheseos ad defendendum receptæ putet, *illud omninò addendum esse.* Quod idem *Valentianus* alibi pro Transubstantiatione ex Augustini Epist. quâdam de *Urbicio*, rectius *Urbico*, cive Romano habet, quia omninò impertinens est, atque aliàs legitur discussum, ne hoc in nimiam ex crescat molem caput, hæc quidem vice prætermittitur.

Diatr. III.
ad cap. 8.
Exerc. 16.
P. 243.
v. Salmat.
de Trans-
substant.
pag. 325.
seqq.

Quia Bellarminus & cæteri Scriptores, quos vidimus, aliquantò parciores fuerunt in *Transubstantiationis* dogmate confirmando ex Augustini auctoritate, lubet ad pendicis loco subungere, quæ *Matthias Hauzerius*, Ord. Francisci, in ultima parte *Collationis Theologicæ* ad eam pertinentia è divite penu adduxit, ut in dè pateat, an ullâ ratione Doctor augustus huic errori præstiterit patrocinium. *Efficacissimam* autem putat huic Instituto sententiam, quæ Tractatu in Johannem post vigesimum septimo legitur verbis sequentibus: *Verba vita æterna habes, q. d. Vitam enim æternam habes in ministracione corporis & sanguinis tui; & nos credimus, quia tu es Christus, Filius DEI vivi, id est, quia ipsa Vita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo, nisi quod es.* Quamvis enim, subjungit Collator, totum illud caput Johannis sextum perperam restringeretur ad donationem corporis & sanguinis Christi nostræ Fidei & Saluti per solam Incarnationem & Mortem, hæc tamen Augustini negativa, Non das in carne & sanguine tuo, nisi quod es, ad omnem se extendit donationem, includens in hac Sacramentali ipsam carnem & sanguinem Christi personalem, & ab eâ excludens, quicquid non est de esse Christi, sicque totam Panis & Vini substantiam. Præter id huc etiam pertinere putat *Collator Augustinianus*, quæ Pater Sanctus alibi, nominatim in opere de *Genesi ad litteram* scriptis de possibili conversione cujuslibet corporis in quodlibet; item quod in opere de *consensu Evangelistarum* habet de possibili transmutatione corporis Christi in quamvis formam: Imò, quod neq; ipsam corporis conversionem in Spiritum, nec omnium (videlicet corporum) conversionem in DEUM prorsùs censuerit impossibilem, citatis ex opere de *Civitate DEI*, de *Trinitate* & aliundè locis. Quia verò etiam non nescivit, Augustinum sæpius repetere, *Panem & Vinum mysticè fieri, benedici, consecrari, sanctificari nobis in corpus Christi, QUAE NON EXCLUDERE, sed quasi supponere & includere videntur Panem & Vinum: quin & comparare hoc Sacramentum non tantum Incarnationi Christi ex Virgine Matre, sed hypostaticæ Unioni etiam Naturæ divinæ & humanæ, &c.* ut alia nunc brevitatis causa prætermittantur, idèd sollicitus fuit *Collator* de sufficienti responso, ne hæc Transubstantiationi videantur aliquod creare impedimentum. Et quidem ad prius respondit variè, dicens primo, per illam Benedictionem, Sanctificationem & Consecrationem satis significari verificationem formæ consecratoris: *Secundo*, Panem & Vinum non posse in seipsis benedici, sanctificari & consecrari, cum sint incapacia veræ ac internæ sanctificationis. Ergò, inquit, per hæc significatur sacrificari, seu realiter ac totaliter consumi in supremum DEI cultum, convertiq; in id, quod est verè ac intrinsecè sanctum. *Tertio*, illud mysticum nihil significare improprium, sed sacrum & religiosum Secretum, & vim plasquam naturalem hujus Consecrationis. *Quarto*, per illud, fieri, non significari, Panem & Vinum permanentem, sed transeuntem fieri corpus Christi, seu in illud converti, cum sit impossibile, fieri corpus Christi, & manere simul panem & vinum. *Quinto*, per, fieri nobis, inquit,

p. 350.
seqq.

I. 7. c. 12.
I. 3. c. 25.

inquit, non negatur, sed exprimitur verè fieri, quamvis ad Salutem nostram: quodque id fit fieri realiter, patet ex sequenti comparatione & negatione nascendi, & ex necessaria ad hoc operatione Dei invisibili. *Sextò* tandem, Exemplaria quædam habere tantum, mysticus fit nobis, non nascitur; sed alibi sæpius exprimi, quid nobis fiat, videlicet corpus Christi, idq; ibidem supponi sub illo mystico fieri, non nasci, præ alio fieri seu benedici exteriori ciborum corporalium. *Ad posterius dicit*, expresse comparari Eucharistiam quoad solam visibilem Panis & vini speciem, & invisibilem Christi carnem & sanguinem cum humana Eiusdem natura visibili & Divina invisibili in Incarnatione; item comparari consecrationem Corporis Christi in Eucharistia cum generatione Corporis Christi in utero Virginis, quoad identitatem corporis & similitudinem Virtutis supernaturalis, *non autem quoad materiam ex qua, ejusq; permanentiam*. Alia iterum prætermitto, utpote minus ponderosa, & quæ subtilitatibus tantum innituntur Scholasticis, nisi quis malit vocare obscuritates otiosas, ad ingeniorum acumen obtundendum inventas. Et dum ipse *Collator* efficacissimam vocat Augustini Sententiam, quam ex opere in Johannem adduxit, vel unico ostendendum est verbulo, inefficacissimam esse eam ad confirmandum Dogma Transsubstantiationis. Nervum demonstrationis ponit in iis Augustini verbis, cum scripsit, quasi mentem Discipulorum exprimens ad Christum: *Non das in Carne & Sanguine tuo, nisi quod es*. Verùm si Pater augustissimus hoc voluisset indicare, quod Lectoribus incautis persuasum vult *Collator Scotisticus*, non scribere debuisset, *in Carne & Sanguine tuo*, sed potius, *in Sacramento tuo*. Cæterum, quia non ita scripsit, vis & injuria Doctori Sancto infertur, dum ea Eidem adscribitur Sententia, cujus nullum in omnibus Scriptis, quæ plura sunt, ne minimum invenitur vestigium, & quam salvis hypothefibus, quas alibi copiosè proponit ac defendit, docere potuit nullatenus. Quæ verò contra easdem excipit idem Scoti discipulus, cum Præceptore in tenebris micans, præsertim quoad veram rationem Sacrificii, quam Panis & Vini adscribit, talia sunt, quæ non nisi opinionem absurdam novis absurditatibus adhuc faciunt absurdiorē, ita ut tandem Dogma hoc dici possit & debeat omnium meritò absurdissimum.

LIBRI QUARTI CAPVT VIGESIMVM PRIMVM, & seqq.

DE

Communionem sub unâ specie vel utraq;.

POruissent & fortè debuissent illæ etiam Quæstiones in examen venire, quas Bellarminus ab initio quarti hujus libri suo ordine satis prolixè tractat, nimirum de *repositione & adseruatione Panis* consecrati, non item Vini, tanquam Sacramenti, ut vocat, *permanentis*; de materiâ etiam Sacramenti, *siue Panis necessario azymus*, an verò fermentatus, quo Græcorum apud orientales Ecclesiam uti certum est, *siue porro Vinum aquâ in Sacro Calice ad exemplum Christi necessario temperandum*, ut de forma Consecrationis & ipso Sacramenti effectu nihil planè dicam. Sed quia de repositione & adseruatione Panis consecrati Bellarminus nullum ex Augustino ostendere potuit testimonium, eomet ipso se Eius autoritate destitui factus; materiales autem Controversiæ de *Pane azymo vel fermentato*, Vini itidem aqua miscendo tanti non sint momenti, ut Schisma aliquod inter Ecclesias in Fidei fundamento consentientes facere possent, nisi nimius ex parte Romanensium rigor omnes alios in hac re adiaphorâ à se dissentientes diro anathemate percuteret, Evangelicis liberè in Sacramenti Eucharistiæ usu Pane azymo utentibus, mixtionem aquæ cum Vino faciliè etiam admissuris, si jugum illud tyrannicum; quo irreconciliabilis Roma quosvis fideles sibi conatur subicere, abesset; hinc opus non esse visum fuit, his & aliis Quæstionibus, quæ sine controversiâ possent expediri, aliquam impendere moram, tempore ad necessaria & magis controversa destinando, eam in specie Quæstionem controversam, quæ in hoc negotio utramque solet occupare paginam, Laicis fidelibus, quin & Sacerdotibus non consecrantibus ab utraq; Sacramenti specie, per Definitionem non verè Ecclesiasticam, contra Sapientissimi pariter & Benevolentissimi Testatoris institutum exclusis, & ad unam modò Panis consecrati speciem admissis. Ne verò & hic nimis diffundamur, circa Augustini autoritatem ex Instituto tantum occupabimur; cæteris omnibus hac vice prætermittis, quæ partim præter alia Nostratum Scripta in *Vindiciis Evangelico-Thomisticis* à parte adversaria per

causam erroris, undè illud iudicium infantile minus rectum proveniat, defectum videlicet experimenti vel proprii vel aliorum, undè nimirum Panis & vinum ad Eucharistiæ celebrationem desumatur: ut & præviâ informationem *authoritate* Doctoris vel Informatoris *gravissimâ* nixam, undè necessum est doceri, cuius sit illud corpus & Sanguis, qui *in, cum, & sub* Speciebus non nudis & omni substantiâ vacuis, sed realibus & vere substantialibus vi Verborum Institutionis ex ore Testatoris veracissimi pariter, Sapientissimi & Omnipotentis præsens sit & à Communicantibus accipiatur. Non autem ita debet intelligi, quasi infantes non sufficienter tempore Augustini fuerint instructi, qui tum ad Communionem admittebantur, quod Bellarminus tanquam non minimi momenti rem hic urget, sed loquitur Sanctus Pater, de quo ex integro iterum Textu constat, conditionaliter. Si, inquit, *nusquam discant, si non dicatur illis*, tunc, ex defectu, nimirum Informationis debita, *nihil aliud credent, nisi* &c. Non igitur verè & ex *authoritate gravissimâ* id crederent & dicerent infantes, sed ex defectu *authoritatis gravissimæ* falsò id crederent, melius omninò ex Verbo Institutionis docendi & informandi. Neque, quod insuper observandum, Augustinus in hoc testimonio comparationem instituit inter Eucharistiæ, & Apparitiones vel Visiones Angelico-Divinas Testamenti Veteris in se, quamvis si instituisset, *Concomitantie* Sacramentali parùm inserviret; sed comparatio facta est quoad modum adprehensionis & imperfectissimæ cognitionis, quam ibi in genere omnibus, hic autem in specie Infantibus experimento & *authoritate* alicujus Doctoris *gravissimâ* destitutus, etsi cum certâ conditione quâdam adscripsit, quâ cadente & ablata aliter omninò de toto hoc negotio judicandum esse non ita obcure significavit Doctor augustissimus, & auditorum suorum Informator fidelissimus. Accedit, si glossam Bellarmini testimonio huic, ubi pro reali Corporis & Sanguinis Domini præsentia contra Reformatos ex eo militavit, adscriptam, hic jam adplicemus, ubi de *Concomitantia* ex eodem egit Bellarminus, contradictionem fore manifestam. Nam non stabit concomitantia, & exindè fluens Communio sub una specie, si infantes, juxta Bellarmini Sententiam *authoritate gravissimâ* ex Verbo Institutionis docti, certò credunt, *in Calice Sanguinem Domini esse*, quod Bellarminus iteratò in hujus testimonii explicatione notanter fastus est, pro reali præsentia Corporis & Sanguinis pugnans, oblitus autem vel studiosè immemor ejus, ubi ad *Concomitantie* demonstrationem eo usus est testimonio, quod ad cæteras Bellarmini contradictiones pertinet, hæctenus non singulari numero ostensas, in sequentibus etiam plurali augendas. Ad *secundum* nunc accedimus, quod pro *Concomitantia* ex Augustino commendavit Bellarminus testimonium, quod Idem libro eodem secundo pro verâ Corporis & Sanguinis Christi præsentia contra Reformatos agens ita pleniori Textu exscripsit: *Augustinus in Iohannem, explicans illud, Jesus autem non se credebat eis, dicit, istud convenire Catechumenis, quibus se non præbebat Dominus per Eucharistiæ. Si dixerimus, inquit, Catechumeno, credis in Christum? respondet, credo, & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de Cruce Domini sui. Ecce, credit in nomine Ejus. Interrogemus eum, manducas carnem filii hominis, & bibis Sanguinem Filii hominis? Nescit, quid dicimus, quia Jesus non se credidit ei. Et infra: Quid perducit credentes & baptizatos? ad Manna. Ecce dico Manna. Notum est, quid acceperint Indei, populus Israel. Notum est, quid illis pluisset Dominus de Cælo, Et nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christiani. Erubescant ergo, quia nesciunt; transeant per Mare rubrum, manducant Manna, ut quomodo crediderunt in nomine Jesu, sic seipsis credat Jesus.* Addit Bellarminus, eundem alibi Augustinum dicere, *Catechumenis dari solitum Panem sanctum, qui non esset quidem Christi corpus, sanctus tamen esset & sanctificaret, & Sacramentum dici etiam* peccat, meret, cap. 26.

si non esset in Eucharistiâ verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in Symbolo & per Fidem, non esset verum, Christum se non credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in Signo, & manducant Eum fide, nam & signant se Crucis Signo, & credunt in Christum. *Secundo*, nulla esset ratio, cur eis non daretur Eucharistia, cum dentur eis alia Signa clariora, ut sunt Verba DEI scripta. *Tertio*, potuisset ille etiam panis sanctus dici corpus Domini, ut patet, cum tamen id Augustinus constanter neget. *Non iterum* solliciti hic sumus, an Bellarminus ritè ex hoc Augustini testimonio contra Reformatos pro reali Corporis & Sanguinis Christi præsentia argumentetur; sed quia eodem pro *Concomitantia* Sacramentali, & hinc pro Communionem sub unâ specie etiam utitur, an legitime illud fiat & per bonam omni ex parte consequentiam? Et certè, ut de Glossâ Bellarmini non dicam, ipsa

Lib. II, do
peccat,
meret,
cap. 26.

ipsa Augustini verba Concomitantiam & deductam ex ea Communionem sub una specie adeò non evincunt, ut contrarium potius, videlicet Communionem sub utraque seculo Augustini usitatam satis evidenter exhibere videantur ea in Quæstione, quam Catechumeno proponi posse Sanctus Doctor ostendit, verbis sequentibus: *Interrogamus eum, manducas carnem filii hominis, & bibis Sanguinem Filii hominis? Quæ interrogatio de manducatione & bibitione Sacramentali locum habere non potuisset, si Augustino quidquam ex doctrina & consuetudine Ecclesiastica suo tempore & loco recepta de Concomitantia & communionem sub una specie innotuisset. Sed & neque tertium, ad quod Bellarminus provocat, testimonium ferit scopum, quod in eodem libro antecedente secundo prolixius & plenius ita exhibetur: Augustinus explicans titulum Psalmi, in quo scriptum erat: Et ferebatur in manibus suis, inquit: Hoc quomodo fieri posset in homine, quis intelligat? quis enim portatur manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non invenimus, in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum; ferebat enim illud corpus in manibus suis. Nolo prolixas Bellarmini pro hoc Augustini testimonio ad demonstrandam realem Corporis & Sanguinis Domini præsentiam contra Calvinum & Petrum Martyrem vindicias, utpotè ad Institutum præsens impertinentes cum non plane nullo Lectoris fastidio huc exscribere, id tantum scire pervelim, quid in mentem venerit Bellarmino, ut hoc testimonio uti pro Concomitantia & Communionem sub una specie fuerit ausus, cum si huc & illuc vertatur, nihil omnino contineat, quod aliqua saltem ratione videatur huc quadrare. Quid enim, an, quia Augustinus verba Regii Psalms ad Christum anti Typum ad commodaturus scripsit, Portasse Christum manibus suis semetipsum, quando commendans ipsum corpus suum dixit, Hoc est Corpus meum, alteram partem Verborum Institutionis, Hic est Sanguis meus, voluit exclusam? Annon enim iisdem manibus suis, quibus Panem consecratum suis præbuit Discipulis, Calicem quoque Christus apprehendit; an verò pedibus id factum credidit Bellarminus? Eorsum videlicet pervenire tandem est necessum, ubi quodlibet ex quolibet exculpere præter omnem sensum laboratur, absurditatibus absurdissimis exinde provenientius.*

Sequitur nunc locus alter vel secundus, quo de Augustini autoritate circa Communionem sub una specie vel utraque agitur, eo nimirum capite, quo Bellarminus dare voluit probatum, *Non pugnare cum Divinis literis, seu cum Christi mandato, Communionem sub una specie, post figuras Sacramentales provocans ad Convivium Christi Emaumaticum Festo resurrectionis gloriose cum duobus Discipulis celebratum, de quo sicut agnoscit, Iansenium Gandavensem in Expositione hujus loci docere, panem à Domino benedictum non quidem fuisse Eucharistiam, sed tamen fuisse figuram Eucharistie, & voluisse Dominum hoc demonstrare exemplo fructum & utilitatem Eucharistie in una specie, quare ex hoc loco non minus probari usum unius speciei, quam ex multiplicatione panum; id quo Eum probare etiam ex AUGUSTINO, Beda & Theophylacto, qui hoc tantum docere videri possint, fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur Eucharistie utilitas, quomodo etiam Innocentius Pontifex hujus nominis tertius loquatur; tum ex ipso etiam Textu, ex quo patet, fuisse hic aliquod Mysterium, partim ex benedictione, quam non legatur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operandum; partim ex effectu, quia per illum Panem Discipulis suis illuminati; ita Chemnitii instantiam quoque producit, probantis ex Augustino, Christum duobus Discipulis utramque speciem dedisse, hunc in modum scribente: Verè, qui non sibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit. At, respondet Bellarminus, argumentum est minus longe petitum. Non enim dicit Augustinus, Christum dedisse speciem utramque, sed dicit, in fractione panis Christum agnoscit, ut Discipulis contigit in Emaus. Sed addit, hunc fructum eos tantum consequi qui non indignè sumunt, & allegat Pauli verba, seu adludit ad illa, ubi legitur, eos, qui indignè manducant & bibunt, iudicium sibi manducare & bibere; quod verissimum est, si ve una Species, si ve utraque sumatur indignè. In antecedentibus monuit etiam Bellarminus, Iohannem à Lovanio, aliàs Hesselium, & alios contendere, Sacramentum Eucharistie à Christo datum fuisse duobus Discipulis, & in lib. III. de hanc Sententiam adducere Augustinum, Authorem operis imperfecti in Mattheum, Conf. Ev. Bedam, Theophylactum, Hieronymum & Hesychium. Generatim circa hujus Convivii à Christo cum duobus Discipulis in Emaus Festo Paschatos celebrati considerationem id observandum, ex ipsa Bellarmini confessione non unam eandemque, sed diversas, & quidem contrarias, ac sibi met oppositas esse & antiquorum Ecclesiæ Docto- rum*

Tract. II.
in Epist.
Joh.

1. Cor. 11.

lib. III. de
Conf. Ev.
ang. c. 25.

Serm. 146.

eodem Festo : *Cum Panem frangeret benedictum, aperti sunt eorum oculi. Aperti sunt ad cognitionem, non ad visionem. Dominus itaque noster Iesus Christus ante Panis fractionem ignotus loquitur cum hominibus. In panis fractione cognoscitur, quia ibi percipitur, ubi Vita eterna percipitur. Hospitio suscipitur, qui domum parat in Cælo. Ex omnibus his Augustini testimoniis, cuicumque etiam torculari subjiciantur, nihil tamen exprimitur, quod inserviat ad demonstrandum, Christum in illo Convivio cum duobus Discipulis, & quidem sub unâ tantum specie, Eucharistiæ Sacramentum celebrasse. Et si enim agnoscat Sanctus Pater & Doctor augustissimus aliquod in illâ actione convivali Sacramentum, imò etiam expressè illud Sacramentum panis vocet, suprâ tamen ex Chennio pluribus ostensum fuit exemplis, vocabulum Sacramenti sicut ab aliis Patribus, ita ab Augustino etiam sapissimè in Sensu latiori & laxiori pro quovis Mysterio & re quâvis aliquod Mysterium continente usurpari, nec ea omnia pro Sacramentis propriè dictis, & in Sensu, qui hodiè obtinet, haberi posse, quæ Augustinus & alii Doctores Ecclesiæ sub hoc commendârunt Elogio, nisi Sacramentorum sine numero numerum Ecclesiæ velimus obtrudere, entia præter necessitatem multiplicantes. Imò si Augustini mentem in laudatis super hoc Convivio testimoniis ex Textu non ita obscuro ritè attendamus, ad alia omninò Eum, quàm ad Sacramentum Eucharistiæ videbimus respexisse, allegoricas nimirum Explicationes Lectoribus & auditoribus suis exhibentem. In primo certè testimonio aperte monstrat, se per corpus non intelligere corpus Eucharisticum, sed Ecclesiæ mysticum, ad Paulum, hujus Mysterii Revelatorem provocans, unitatemque hujus participati corporis ostendens. In tertio agit de fractione Panis, tanquam de re ad Misericordiæ opera pertinente, quam hoc exemplo cunctis verè fidelibus commendavit. Et si secundum quoque & quartum ex integro corpore Textus intueamur accuratius, omnia inde alia, quàm opere tanto jactatam à Papæis Doctoribus concomitantiam, & derivatam ex eâ Communionem sub unâ tantum specie observabimus posse deduci. Nunc ante, quàm ex secundo hoc loco demonstrationis Bellarminianæ ex Augustino deducamus, incidenter & paucissimis illud placet notare, Bellarminum in adductione argumentorum pro Communionem sub una uti quoque auctum testimonio veteris Ecclesiæ, triplici modo testantis, Communionem sub unâ licitam esse, quorum primus sit, quod nunquam reprehenderit eam aut damna verit, cum tamen non ignoraverit, eam apud aliquos saltem in usu fuisse. Nam, ita pergit Bellarminus, Manichæi nunquam communicabant, nisi sub specie Panis, arbitrabantur enim, Vinum esse fel Draconis, & præter eam negabant veram Christi mortem, & ideo nec vinum, nec sub specie vini Sanguinem Domini sumebant unquam. Et tamen nec Epiphanius, nec Augustinus, nec alii, qui de erroribus Manichæorum scripserunt, illum notarunt errorem, quod contra Domini mandatum sub unâ tantum specie sumerent Eucharistiæ. Ad hæc primum Bellarmino & cæteris Doctoribus Papæis pro Communionem sub una, tanquam pro Aris & focis maximo conatu pugnantibus ex debito gratulamur, de tam insignibus Doctrinæ hujus Patriarchis & Antecessoribus, quos ut potè antiquos valde illis Evangelici nullo plane modo invident, ab antiquitate hæc heretica remotissimi. Deinde, quamvis nec Epiphanius, nec Augustinus hunc errorem Manichæorum reprehendissent aut refusassent, constat tamen, alios Ecclesiæ Doctores eo labore non superledisse, & nominatim duos Pontifices Romanos, Leonem primum, & Gelasium, utrumque ab Augustini tempore non ita procul remotum illum in Sermone, ad quem ipse Bellarminus hic Lectorem misit; hunc verò in Canone, quem Gratianus Juri Canonico inseruit, & quem ipse iterum Bellarminus de Manichæis voluit intellectum. Sed, quod ulterius venit observandum, non parvam in Augustini Scriptis ostendit Bellarminus ignorantiam, dum nihil Eum contra hunc errorem Manichæorum scripsisse satis audacter pronuntiavit. Scripsit Doctor augustissimus contra Faustum præprimis Manichæum libros numero tres & triginta, eosque inter aliquos satis prolixos, ut de pluribus aliis contra hanc Sectam scriptis nunc non dicam: quos si Bellarminus debita evolvisset diligentia & studio, quale in tanto Polemarcha requirebatur, qui in singulis Fidei Controversiis ante omnes Augustinum ad suas trahere partes fuit conatus, fortè invenisset, quod ad præsens pertinet Institutum. Quia autem Ipse minus fuit oculus, Lector veritatis studiosus erit juvandus, ne à Bellarmini inscitia seduci se patiat. Eminet ante alios locus sequens, cujus aliquam partem in antecedente Controversia jam habuimus, Sancto Patre sequentè in modum contra Adversarium scribente:*

L 20 con-
tra Faust.
cap. 13.

„Cur arbitretur Faustus, parem nobis esse religionem circa Panem & Calicem, necio; cum Manichæis vinum gustare, non Religio sit, sed Sacrilegium. In uva enim agnoscunt Deum

Deum suum, in cupâ nolunt; quasi aliquid eos calcatus & inclusus offenderit. Noster autem Panis & Calix, non quilibet, quasi propter Christum in spicis & in fermenis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certâ consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proindè quod non ita fit, quamvis fit Panis & Calix, alimentum est refectionis, non Sacramentum Religionis; nisi quod benedicimus gratiasque agimus Domino in omnî Ejus munere, non solùm spirituali, verùm etiam corporali. Vobis autem per fabulam vestram in omnibus escis Christus adponitur ligatus, ligandus adhuc vestris visceribus, solvendusque ructatibus. Nam & cùm manducatis, Dei vestri defectione vos reficitis; & cùm digeritis, illius refectione deficitis. Cùm enim vos reddit plenos, resumptio vestra ipsum premit; quod quidem misericordiz deputaretur, quando aliquid pro vobis patitur in vobis, nisi vos rursùs relinqueret inanes, ut à vobis liberatus effugeret. Quo ergò modo comparas Panem & Calicem nostrum, & parem dicis Religionem, errorem longè à veritate discretum; pejus desipiens, quàm non-nulli, qui nos propter Panem & calicem existimant colere Cererem ac Liberum? Quod idè cò commemorandum putavi, ut advertatis, ex quâ vanitate veniat etiam illud vestrum, quod propter Sabbathum Patres nostros Saturnò dicatos fuisse putatis. Sicut enim à Cerere & Libero, Paganorum Diis, longè absumus, quamvis Sacramentum Panis & Calicis, quod ita laudâstis, ut in eo pares nobis esse volueritis, nostro amplectamur ritu: Ita Patres nostri longè fuerunt à Saturniacis catenis, quamvis pro tempore Prophetiz *vacationem Sabbathi observaverint*. Hæc omnia uno Textu & serie nunquam interruptâ Augustinus, quæ si quis nihil contra dictum errorem Manichæorum habere cum Bellarmino dicat, nihil omninò videre, ac in calcaneo oculos gerere dicendus est.

Ad tertium nunc locum accedimus, quo Bellarminus pro Communionem sub unâ ex Augustini agit autoritate, ea Sancti Doctoris testimonia vindicare conatus, quæ ex Evangelicorum parte pro Communionem sub utrâque solent commendari, & quidem numero tria, quibus singulis suum addit responsum Bellarminus. *Primo*, inquit, illud citant, *Adbibendum Sanguinem omnes exhortantur, qui volunt habere vitam*. Respon- ^{in Levit. Quæst. 57.} det, Augustinus eodem modo loquitur de potu Sanguinis, quo suprà diximus loquutum esse Cyprianum, seu quiscumque Author fuit, *in Sermone de Cœnâ Domini*. Non enim vim facit in modo bibendi, sed in ipsâ Sanguinis sumptione, qui idem efficit, sive sumatur per modum cibi, sive per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit ut contraria, non comedere Sanguinem, & bibere Sanguinem, scribens: *A cuius Sacrificii sanguine in alimentum sumendo non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes*. *Secundo* proferunt ex eodem Augustino illa in Sermone de Sacramentis apud Bedam verba: *Simul hoc sumimus, simul bibimus, quia si- ad 1. Cor. 10.* mul vivimus. Respondet Bellarminus, Nulla concluditur hinc necessitas sumendi Sanguinis Domini per modum potus. Nam etiam si Sanguis Domini sub specie Vini sit Signum & causa vitæ spiritualis, & ideo dicatur rectè, *Simul bibimus, quia simul vivimus*; tamen non sequitur negativa, Non simul bibimus, ergò non simul vivimus, nam possumus simul vivere comedendo, est enim cibus Eucharistiz eodem modo signum & causa vitæ, quo est Calix. *Tertio* proferunt illud: *Nec caro sine Sanguine, nec sine carne Sanguis jure communicatur*. ^{lib. II. Algerus. cap. 3.} Hanc Sententiam ex Augustino citat Algerus. Respondet Bellarminus, Sententia hæc non Augustini est, sed *Paschysii*, neque nobis ullâ ratione adversatur. Non enim Paschasius loquitur de speciebus Sacramenti, sed de re contentâ; ac docet, non posse carnem sumi ex sanguine, neque Sanguinem, nisi cum corpore suo, & illum jure non communicare, qui sentit unum accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius, *Non rectè caro Christi sine Divinitate sumitur, nec Divinitas sine carne præstat*. Hæc Bellarminus more solito in vanum, & contra mentem Augustini. Nam etiam si ad *primum* concederemus, Sanctum Patrem non de modo bibendi, sed ipsâ Sanguinis sumptione loqui, ut ut expressè non dicat in genere Sanguinem sumendum, sed in specie bibendum, adeoque modum sumptionis luculenter satis exhibens; in aliis tamen locis proximè citandis ita loquitur de hac re Doctor augustissimus, ut constanter statuisse Eum adpareat, Sanguinem Christi in Eucharistia, nisi Vino mediante, sacramentaliter vi Institutionis primæ non accipi. Ad *secundum*, non opus est negativâ, quâ Bellarm. necessitatem bibitionis sacramentalis infringere conatur, cum sufficere possit & debeat affirmativa, quâ Augustinus de sui tēporis fidelibus testatur, eos ad Vitam spirituales conservandâ *simul* Sanguinem Christi in Eucharistia Sacra-

mento bibisse. Verba adeo clara sunt, ut in mero die videatur coecutire, quorum percipere detrectat Sensum, quibus auditores suos Feriâ Paschali secundâ legitur adlocutus: *Vinum in multis fuit racemis, & modo unum est. Vnum est in suavitate Calicis, post pressuram torcularis. Et vos post jejunia, post labores, post humilitatem, post contritionem cordis,* (NB, Loquitur Sanctus Pater de statu Catechumenorum) *jam in nomine Christi tanquam ad Calicem Domini venistis, & ibi vos estis in mensâ, ibi vos estis in Calice. Nobiscum vos estis; simul enim hoc sumimus, simul bibimus &c.* Addantur ex alio Sermone apud eundem Bedam verba, ad Controversiam proximè antecedentem laudata, & de mente Augustini nullum omninò remanebit dubium. Ad tertium excipit quidem Bellarminus, non esse illud Augustini, neque etiam loqui de speciebus Sacramenti; sed in utroque etiam inter suos habet contradicentes & dissentientes. Et quidem de priori testatur *Georgius Cassander*, in dijudicandis Veterum Authorum Scriptis Bellarmino & sui similibus nihil concedens, *Paschasium & Algerum*; cum de legitimâ & solenni loquuntur Communionem, *subindè hoc Augustini dictum producere*, cometipso Augustinum ejus parentem agnoscens. Si insuper ipsum *Algeri* librum evolvas, quem *Margarinus de la Bigne*, Doctor Sorbonicus, sexto *Bibliotheca Patrum* Tomo Editionis secundæ inseruit, Authori Elogium *Divi* contradicentibus Hispanis Censoribus adscribens, & de quo *Petrus Cluniacensis* teste Bellarmino judicavit, Eum post *Lanfrancum & Guitmundum*, illum *Archi-Episcopum Cantuariensem*, hunc verò *Averlanum*, utrumque in eodem Tomo *Bibliothecæ* conspicuum, de Eucharistiæ Sacramento *optime, plenissimè, perfectissimè* scripsisse; si, inquam, loco per Bellarminum citato librum *Algeri* evolvas, observabis, Eum intrepidè in hujus testimonii adductione ad Augustini auctoritatem provocare. *Paschasius* quidem *Ratbertus*, qui juxta Bellarminum in de Scriptoribus Ecclesiasticis *primus sermò & copiose* de hoc argumento scripsit, ubi loco itidem per Bellarminum citato his utitur verbis, quæ Augustino adscriptis *Algerum* vidimus, Augustinum expressè non nominat; multa tamen eo in capite habet, quæ Augustino debentur, nominatim sequentia: *Quia generaliter homines cibo & potu id permaximè adpetunt, ut non esuriant, neque sitiant, & ne moriantur; hoc utique communis iste non prestat cibus & potus, sed Caro mea & Sanguis, inquit Christus, qui immortales facit & incorruptibiles, idè cibus & potus verè nominantur. Constat igitur & liquet omnibus, quod in hac morti aliâ vitâ sine cibo & potu non vivitur. Sic itaque ad illam eternam non pervenitur, nisi duobus istis spiritualiter ad immortalitatem nutriatur. Et idè in Calice simul benè redduntur, quia de Calice uno Passionis Christi hæc duo nobis ad Vitam manarunt.* Hinc Editor hujus libri in citato *Bibliothecæ* Tomo his verbis ad marginem adscripsit Augustini Expositionem in caput *Johannis* sextum, innuere volens, ea indè defumta esse, ubi similia ferè in hunc modum leguntur: *Cum cibo & potu id adpetant homines, ut nec esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non prestat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales facit & incorruptibiles. Id est societas ipsa Sanctorum, ubi Pax erit & Veritas plena atque perfectâ. Propterea quippè, sicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines Dei, Iesus Christus, Dominus noster corpus & Sanguinem suum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis conficitur & constat granis, aliud in unum ex multis confluit acinis. Plura huc pertinentia ex antecedentibus & consequentibus supra jam excerpta si addantur, cuius attento & Veritatis studioso Lectori erit manifestum, nihil in verbis hæcenus controversiæ *Algerum & Paschasium* scripsisse, quod non Augustini auctoritate, cumque Eius Sententiâ conveniat ex asse. De posteriori responso Bellarmini, quo verba Augustini, vel juxta Eius mentem *Paschasi*, non de speciebus Sacramenti agere existimat, sed de re tantum contentâ, ira judicavit *Vasquez*, quamvis Socio non nominato: *Mihi hoc responsum satis est difficile. Nam Algerus ostendit in eo capite, quare Sanguis & caro Christi per se separatim, hoc est, in diversis speciebus consecratur, cum tamen totus CHRISTVS in qualibet specie sit; & respondet, non id fieri, quia credendum sit, corpus ex sanguine sub speciebus Panis contineri, cum ibi totus sit Christus, sed fieri id in memoriam Passionis, & ut Caro nostra & anima vivificetur. Nam carnem nostram vivificari ait per corpus Christi, animam autem per Sanguinem, qui sedes animæ dicitur, & ita post medium capitis subjungit: Cum igitur in tali Mysterio corpus per corpus, anima autem CHRISTI significanda esset per speciem aliquam visibilem, nil inventum est in creaturis per quod vicinius & aptius representaretur, quam per Sanguinem, qui est sedes Animæ in quo etiam, ut signetur, animas nostras & corpora corporis & Animæ Christi uniri debere & conformati, simul corpus & Sanguis sumitur à fidelibus,**

Epist.
19. ad Mo.
lin. oper.
P. 1106.

de corp.
& Sang.
cap. 19.

Tract. 26.
in Joh.

in III.
part. Th.
Tom. III.
Disp. 216.
cap. 6.
num. 72.
& seqq.

ut sumto corpore & animâ Christi, toto Christo, totus homo in animâ & corpore vivificetur, dum ipsa caro Christi non ex sanguis & mortua, sed viva & vivificatrix creditur. Sentit ergo, ideo sub duplici specie sumi Christum, ut vivificatio corporis ex corpore Christi, & animâ nostrâ ex animâ Christi, cujus sedes est Sanguis, significetur & exprimat, quamvis totus Christus, verè vivificator, secundum animam & corpus sub specie etiam Panis contineatur. Hanc verò Sententiam suam confirmat illo Paschasi (vel potius Augustini) testimonio, ut & Gelasii Papæ ex Epistola quâdam, ubi Pontifex eos reprehendit, qui à Calicis portione abstinebant; id quod in confirmationem suâ Sententiæ non adduceret Algerus, nisi de sumptione Sanguinis in propriâ specie ad integram significationem Sacramenti servandam loqueretur. Et post aliqua: Eodem modo loquitur Paschasius. Nam quamvis in antecedentibus solum loquatur de fide, quâ sumendum est hoc Sacramentum, ne scilicet corpus sine Divinitate, neq. Divinitas sine corpore credatur, quando sumitur; hoc tamen capite de perceptione Sanguinis in Calice loquitur aperte. Nam titulus capitis primus est, Corporis simul & Sanguinis Domini perceptionem nobis ad Salutem esse necessariam. Et initio capitis de Sanguine Christi in Calice simul cum corpore sub specie Panis sumendo ita loquitur: Patet sensus, quod jam Caro frangitur, quia Sanguis est in Calice, qui de latere manavit, & ideo quam rectè Caro Sanguini sociatur, neque Caro sine Sanguine, neque Sanguis sine Carne jurè communicatur. Vbi cum loquatur de societate Sanguinis in Calice cum corpore sub specie Panis consecrato, intelligit etiam, Carnem sine Sanguine in Calice jurè communicari non posse. Id autem colligit ex representatione curationis animæ nostræ & corporis per corpus & animam Christi in Sanguine significatam, eodem modo, quo post eâ Algerus idem docuit. Quocirca inferius concludit hunc in modum: Potrò Sanguis Ejus potatur, quatenus anima, quæ in Sanguine peccati est, renovetur, quia & Christi anima non in sanguine peccati, sed in Sanguine carnis, etiam, uti natura est hominis, carnem humanam, quam Christus susceperat, vivificavit. Idcirco non rectè Caro sine Sanguine communicatur, sed ut Caro habeat relationem ad animam, quæ in Sanguine Christi est, & anima carnis vivificatrix per Sanguinem habeat relationem ad Deum, atque ita totus homo sanetur, hinc quoque Dominus &c. Quibus verbis planè docet id, quod diximus, nempe, Sanguinem in Calice bibendum esse, ut perfecte representetur curatio totius hominis, & secundum corpus, & secundum Animam; cumque hanc obligationem sumendi Sanguinem colligat ipse ex significatione ipsâ Sacramenti, non potuit non intelligere esse Juris Divini, non humani tantum. Quocirca non mirum, si hic Author itidem in antecedentibus illud Christi, Bibite ex hoc omnes, hoc explicaverit modo, tam Ministri, quam credentes reliqui. Omnia hæc Valquez contra Socium, quamvis nomini Ejus pepercit, ita tamen directè Eum oppugnans, & Augustini, quam Bellarminus Paschasii esse dicit, Sententiam ab Algero nominatenus laudatam à responso Ejus impertinente vindicans, ut super amplius nihil possit addi, re hæc ad liquidissimum ex pennâ adversarii deductâ. Accedat hisce testimoniis, quod Gratianus, ex libro Sententiarum Prosperi, quas ex Augustino collectas supra non semel fuit observatum, hoc verborum tenore laudavit: Cum frangitur hostia, dum Sanguis de Calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Dominici corporis in Cruce Immolatio, Ejusq. Sanguinis de Latere effusio designatur? Quamvis enim Latinius, Scriptor ante hoc Seculum inter suos celebratissimus, cujus opera non ita pridem Romæ ex Bibliothecâ Ecclesiæ Viterbiensis jussu Cardinalis Brancacy duobus Tomis publicam cæperunt videre Lucem, verba hæc Lanfranco, cujus paulo ante facta est mentio, adscribenda esse judicet, eaque in libro Ejus, quem de Sacramento Eucharistia contra Berengarium scripsit, & in citato superius sexto Bibliothecæ Patrum Tomo cum aliis hujus generis & argumenti Margarinus de la Bigne exhibuit, legantur; notanter tamen laudatus Editor nomen Augustini ad marginem posuit, Lectorem admonere volens, Lanfrancum in eorum adductione Augustini auctoritatem respexisse, utpotè quâ Berengarius etiam pro suæ opinionis confirmatione usus vel abusus est potius: Alphonfus à Castro etiam, aliàs quoque Gratianum ob Augustini auctoritatem minus legitime commendatam perstringens, ubi demonstrare voluit, non esse contra Evangelicam Institutionem, Eucharistiam sub specie utraq. aliis, etiam Laicis porrigere, ac olim per multa Secula sic apud omnes Catholicos fuisse usitatum, ad hoc ex Gratiano, tanquam Augustini testimonium, præter alia ante & post Augustinum plura provocavit, indubitanter illud pro Augustini testimonio Lectori commendans.

c. Cum frangitur, de Consecr. Dist. II.

Lucubr. Tom. I. pag. 239. p. 367. & 368.

adv. hæc. ref. Tom. 4. lib. 6. pag. 164.

Adoratione Eucharistiæ.

Quid de eâ statuam Evangelici, verbis *Höpfneri*, Theologi consumatissimi, in *Vindiciis Anti-Thomisticis* est ostensum. Nunc breviter videndum, quid Augustinus olim fenterit de eâ, & cuiam parti proximius adhæreat, nostræ an adversariæ? Id quàm fiat ante, lubet *Cassandri* iudicium satis sincerum adscribere, eò magis notatu dignum, quia Augustini etiam autoritate fultum, quod in *Consultatione* sæpius laudatà hunc in modum legitur: De adoratione Sacrosancti Eucharistiæ Sacramenti ita ex Veterum mente statuendum puto. Cum in hoc Sacramento Christus, Deus & homo, & corpore & Sanguine suo præsentem se exhibeat, consequens est, ut in hoc quoque, Mysterio adoretur; quæ adoratio non ad ipsum Signum, quod exterius videtur, sed ad ipsam rem & veritatem, quæ interior creditur, referenda sit, quamvis & ipsi Signo, cuius jam virtus intelligitur, tanquam Religioso & Sacro, sua debeatur veneratio. De hac adoratione scripsit Augustinus: Suscepit de terrâ terram, quia caro de terrâ est, & de carne Mariæ carnem accepit; & quia in ipsâ carne hic ambulavit, & ipsam nobis carnem dedit manducandam ad Salutem, nemo autem illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit, inventum est, quomodo adoretur Scabellum pedum Domini, non solum non peccamus adorando, sed peccamus non adorando. Idem exponens illud Psalmi, *Manducaverunt & adoraverunt omnes divites terræ*: Et ipsi quidem sunt adducti ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & Sanguine Ejus: sed adorant tantum, non etiam fatiantur, quia non imitantur. Consuetudo autem, quæ Panis Eucharistiæ in publicâ conspicuus circumfertur, ac passim omnium hominum oculis ingeritur pompâ, præter Veterum morem, rem & mentem haud ita longo tempore inducta & recepta videtur. Illi enim hoc Mysterium in tantâ religione & veneratione habuerunt, ut non modò ad ejus perceptionem, sed ne inspectionem quidem admitterent, nisi fideles, quos Christi membra & tanti Mysterii participatione dignos esse existimarent. Id eò ante Consecrationem Cathumeni, Energumeni, Pœnitentes, denique non Communicantes voce Diaconi & Offiariorum ministerio secludebantur. Quare videtur hic circumgestationis usus circa grave damnum Ecclesiæ, imò cum ipsius lucro, modò id prudenter fiat, omitti posse, cum & recens sit, & diu sine eâ circumgestatione suus Sacramento honos consistent, & hodiè possit constare, deinde cum hodiè plerumque non populi devotioni, sed pompæ magis & ostentationi serviat. Itaque vir summi Judicii, *Albertus Crantzius*, in *Mentem suâ, Nicolæum Cusanum*, Legatum per Germaniam laudat, qui abulum Sacramenti Eucharistiæ in nimis frequenti ejus per singulas ferias circumgestatione sustulerit, & constituerit, ut nisi inter octavas Festi Sacramento dedicati in publicum non deferretur; additque idem *Albertus* causam memorabilem, inquit, quia ejus Sacramenti usus à cœlesti Magistro institutus est ad esum, non ad ostentationem. Placuit hæc posteriora *Cassandri* prioribus adungere, ut potè eis proxime connexa, & ad præsens Institutum quam maximè pertinentia, quia hic circumgestationis usus in nullum finem alium videtur introductus, & hætenus ab illo tempore conservatus, quàm ut Sacramentum hoc ab omni populo adoretur, de quâ consuetudine notanter & verè scripsit *Cassander*, quod præter Veterum morem & mentem videatur recepta, id quod de Augustini etiam tempore intelligendum esse, satis est manifestum. Et ut de ipsâ Sacramenti adoratione S. Patris mentem plus ultra percipiamus, cætera quoque Ejus loca evolamus est necessum, ad quæ præter ea, quæ *Cassander* laudavit, *Bellarminus* ad hunc adorationis cultum huic Sacramento obtinendum provocavit, visuri, an ex iis aliquid huc videatur referri posse. Et quia *Bellarminus* ad secundum de hoc Sacramento librum remittit Lectorem, in quo ex omnibus Tomis testimonia pro reali corporis & Sanguinis Dominici præsentia contra Reformatos Doctores eandem negantes collegit, placet ea huc revocare. Et quidem ex secundo Tomo præter testimonium *Cassandro* notatum hoc habet: Dicit Augustinus, Eucharistiæ singularem deberi venerationem, & comparat eos, qui ex devotione ad hoc Sacramentum accedunt quotidie, vel etiam ex devotione aliquando non accedunt, cum *Zachæo* & *Centurione*, quorum alter Dominum excepit in domum suam gaudens, alter dicit, Domine, non sum dignus &c. Ex octavo autem Tomo, ubi laudatum à *Cassandro* locum contra *Petrum Martyrem* vindicare laboravit, scribens inter alia, Eum non bene Augustinum legisse, & id eò audacter ex Eo collegisse omnino iis contraria, quæ Augustinus alibi scripserat, sequentibus nominatim verbis: Manducaverunt corpus humilitatis Domini sui etiam divites, non sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen ado-

Oper.
pag. 984.
& 985.

in Psal. 98.

Epist. 120.
ad Honor.

NB.

Epist.
118. ad

raverunt. Addit Bellarminus, *Vides, juxta Augustinum impios adorare & manducare Carnem Domini de ipsa Mensa, id est, de Altari acceptam.* Alphonfus à Castro ei testimonio, quo Sanctus Doctor mentem suam explicavit de Scabello pedum Christi, sequentia Eiusdem verba subjecit, ut debitum adorationis Eucharistiae ad Sententiam augustissimi Patris eò facilius obtineat: *Verba mea ad solos Christianos sunt referenda, è qui-^{1. cit.} bus qui manducat nullus est, quin adoret; nam si adorare recusat, vel hac ratione Christianus^{PAG. 437} minime dicitur, sed hereticus.* In genere ad hæc responderi potest verbis ejusdem Augustini, quæ idem Alphonfus à Castro ibidem ex opere de *Doctrinâ Christianâ* suppeditat: *Qui operatur & veneratur utile Signum Divinitus institutum, cujus vim significationemque^{lib. 3. cap. 9.} intelligit, non hoc veneratur, quod videtur & transit, sed illud potius, quo cetera cuncta referenda sunt.* In sequentibus hanc Signorum Sacramentalium venerationem refert ad Sacramentum Baptismi æquæ, ac ad Sacramentum Eucharistiae, de quibus cum Sententiam dixisset superius expressam, ita porro cultum eis debitum descripsit: *Quæ unusquisque cum percipit, quò referatur imbutus agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed spiritali potius libertate veneretur.* Et huc pertinet, quod in de *catechizandis rudibus* opere monuit Sanctus Doctor: *De Sacramento, quod accepit, nimirum Catechumenus, cum ei bene fuerit commendatum (subintellige, dicendum est ei) Signacula quidem Rerum Divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari; neque sic habendam esse illam speciem Benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in usu quolibet.* Hæc si ad mentem Augustini, & ex eo *Cassandri*, quæ eadem quoque Evangelicorum est, attenderent Doctores Papæi, & suos partim rite informarent auditores, partim quoque cultum Christo soli debitum non ad externa etiam symbola referrent, Controversia hæc facilem inveniret exitum, neque esset, de quo prolixè litigaretur inter partes. Sed dum, quæ Augustinus ex sensu Ecclesiæ, cujus Doctor fuit, de veneratione quadam Sacramenti Eucharistiae externæ, Sacramento Baptismi etiam debitâ scripsit, in singularem Patriæ cultum transformatur, Evangelici non immeritò sunt solliciti, ne Patri augustissimo mens aliena adfingatur, ac sub Eius nomine fideles à cultu Christi ad cultum Panis ducantur, vel potius seducantur, fiantque cum suis Doctoribus & ductoribus detestandi artolatræ, & creaturæ non creatoris adoratores. Et ut paucissimis de Augustini testimonio, ad quæ Bellarminus provocavit, sententiam dicamus, in primo expressè Carnem Christi scripsit *adorandam*, nullam omninò faciens Symboli alicujus externi & visibilis mentionem. Idem invenire est in *secundo*, ubi de infidelibus & hypocritis in Ecclesiâ dicit, eos quidem in perceptione minus devotâ Eucharistiae cum aliis communicantibus *adorare corpus & Sanguinem Christi*, sed ob defectum Imitationis necessariæ *non saturari*, adeoque hanc adorationem eos non juvare. Sive autem id intelligatur de adoratione confessionali, quâ hypocritæ etiam in Ecclesiâ Christum se Dominum & Deum agnoscere ore tenus profitentur, idque cum in finem, ut pro veris Ecclesiæ membris habeantur, et si cor eorum externæ huic non respondeat professioni; vel de adoratione & cultu ceremoniali visibilibus etiam symbolis exhibito, quem verè fideles in ipso Eucharistiae usu decenter ad demonstrandam interiorem Reverentiam, infideles autem & hypocritæ ad occultandam animi perversitatem & nequitiam adhibere solent, nihil id pro cultu Patriæ, quem Papæi etiam Symbolo panis, & quidem extra usum, volunt adtribui, inservit, Augustino expressissimè de ipso Eucharistiae usu hic agente, & quod insuper observatu non indignum est, de infidelibus & hypocritis, seu, ut ex Regio Platæ eos vocat, *divitis terræ*, adorantibus quidem & manducantibus in Eucharistia *corpus & Sanguinem Domini*, sed non ad satietatem usque, & ad sedandam famem & sitim animæ spiritualem, Christum scilicet non imitantibus, ac solo nomine Christi se discipulos jactantibus, à quorum hypocriticâ ad orationem ad ipsum hujus externi cultus debitum argumentari, nescio, an admitti debeat in Theologiâ sinceriori, quæ plus animum, quam externa ut plurimum suspècta & fallacia respicit. In *tertio* Augustini testimonio instituta inter Zachæum & Centurionem comparatio itidem nihil planè ad rem facit. Agit ibi S. Pater de Quæstione, *num quotidie accipienda sit Eucharistia?* In responso ubi diversas protulit Sententias, suam Iple sequentibus expressit verbis: *Rectius inter eos fortè a se quisquam dirimit litem, qui monet, ut præcipue in Christi pace permaneant. Faciat autem unusquisque, quod secundum Fidem suam pie credit esse faciendum; neuter enim eorum exhonorat corpus & Sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum honorare certatim contendant. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum alteri se præposuit, Zachæus & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum, alter dicit, Non sum dignus, &c. Ambo*

Salvatorem honorificantes, diverso & contrario quasi modo; ambo Peccatis miseri, ambo Misericordiam consecuti. Valet etiam ad hanc Similitudinem, quod in primo Populo unicumque Manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusque Christiani Sacramentum illud, quomodo sumatur, estimandum; nam & ille honorando quotidie non audet sumere, & ille honorando non ullo die audet præmittere. Contentum solum non vult cibum ille, sicut Manna fastidium. Quomocumque hoc Augustini testimonium intueatur quis, nihil omnino videbit in eo aptum ad cultum Patriæ Symbolis Eucharisticis, extra usum in primis, debitum, cum Doctor Augustus non-nisi de dignâ hujus Sacramenti perceptione agat, quam dignitatem in Externo Ejus cultu & adoratione potius, quam internâ animi devotione sitam esse, nemo dixerit, qui Augustini ex Apostolica Pauli manu ductione Sententiam de debitâ ad usum hujus Sacramenti præparatione percepit ritè. In quarto Augustini testimonio idem legere est, quod in secundo, quod cum prioribus dum ad demonstrandum Patriæ cultum Symbolis Eucharisticis extra usum quoque debitum traxit Bellarminus, ostendit, se non benè Augustinum legisse, & audacter ex Eo collegisse omnino iis contraria, quæ Sanctus Pater hic & alibi satis expressè docuit. Et si responsum secundo Augustini testimonio adscriptum iis quoque verbis applicari posse dicam, quæ Alphonsus à Castro primo adjecit, quod contra possit excipi, non video, Augustino per ea etiam, quæ illustrationis ergo fuerunt addita, in hæc quoque Controversiâ de adoratione Sacramenti Eucharistiæ, Veritatis Evangelicæ constanti Teste & Confessore, Bellarmino nihil in contrarium obtinente.

DE
SACRIFICIO MISSÆ,
 LIBRI PRIMI
 CAPVT SECVNDVM,
 DE
Sacrificii Definitione.

VT Bellarminus definitionem exstruat Missæ Sacrificio, quod defendendum suscipit, congruentem, Augustini auctoritate & offerivè utitur & defensivè. In specie autem ut obtineat, in Ecclesiâ Christianum tantum verum esse ac proprium Sacrificium, nec propriè Sacrificia esse Sacramenta vel alia quævis opera bona, quæ sunt ad colendum Deum, audacter scribit, esse hæc Sanctorum omnium Scriptorum, & inter eos præsertim Augustini Sententiam. Augustinus enim, inquit, probare volens, Epulas, quæ super Martyrum Sepulchra à quibusdam ponebantur, non esse Sacrificium, sic ait: *Ea non esse Sacrificia Martyrum, novit, qui novit unum, quod Deo offertur, Sacrificium Christianorum.* Idem quoque dicit alibi, *omnibus Veterum Sacrificiis successe unicum & singulare Eucharistiæ Sacrificium.* Aliàs etiam Eucharistiæ Sacrificium vocat *verissimum & singulare.* Et iterum alibi adpellat *unicum.* Et ut hæc esse constantem Augustini Sententiam demonstraret, id quoque testimonium Evangelicis & contrarium defendentibus eripere conatur, quo Doctor Sanctus generaliore Sacrificii definitionem dedisse fuit visus. Eo dum non Chemnitius tantum est usus, sed Doctor etiam aliquis, quem Bellarminus Catholicum dicit, & hominem valdè Eruditum & pium fuisse scribit, videndum est, quibus utatur Exceptionibus, ne rucens Augustini ad Evangelicorum partes videatur adpropinquare, ac Veritati testimonium præbere. Definitio Sacrificii Augustiniana hæc est: *Sacrificium verum est omne opus, quod agitur, ut sanctâ Societate inheratur Deo, Relatum ad illum finem, quo beati esse possimus.* In responso, quod Doctori, quem vocat, Catholico, opposuit, hæc Bellarminus habet: *Augustinus non definit Sacrificium in genere, nec Sacrificium propriè dictum, sed solum (in specie) Sacrificium, quod præcipue internum est, & opponitur Sacrificiis legalibus & merè externis; & vocat Sacrificium verum Ratione Dignitatis & effectus, non ratione forme & essentia Sacrificii propriè dicti. Non enim vult dicere, Sacrificia interna esse Sacrificia magis propriè dicta, quam externa; cum oppositum sit verum; sed esse præstantiora & Deo gratiora, & facilius Deum placare. Similis sententia est, cum Christus dicit. Ego sum Vitis vera. Nec enim Dominus eo loco significare voluit, se magis*

lib. 8. de Civit Dei, cap. ult.
 lib. 3. de Bapt. cap. ult.
 de Spir. & lit. cap. 11.
 lib. 1. contra Cresc. cap. 25.

lib. 10. de Civ. Dei, cap. 6.

Joh. 15.